

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Кафедра права

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗМІСТУ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ
ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ
ОСВІТИ, ЇХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ
«РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»**

Мелітополь, 2020

УДК 341.9 (37) (072).

Методичні рекомендації щодо змісту та організації поточного і підсумкового контролю. Знань здобувачів вищої освіти з дисципліни «Римське приватне право» (для здобувачів вищої освіти спеціальності 081 Право усіх форм навчання)/ Укладач О.О. Куліда, Мелітополь, МДПУ імені Богдана Хмельницького. 2019. – ___ 62 ___ с.

Рецензенти:

Морарь Микола Васильович, доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-гуманітарних наук Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного.

Жеребко Олександр Іванович, кандидат юридичних наук, доцент кафедри права Мелітопольського інституту державного та муніципального управління «КПУ».

Методичні рекомендації містять перелік питань, що охоплюють зміст програми дисципліни, приклади типових індивідуальних завдань, карту самостійної роботи здобувачів вищої освіти, порядок поточного і підсумкового контролю оцінювання знань здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання, варіанти контрольних робіт, плани семінарських занять і практичні завдання, список рекомендованих нормативно-правових актів і літератури.

Розрахований на викладачів, здобувачів вищої освіти денної та заочної форм навчання при підготовці до навчальних занять з навчальної дисципліни «Римське приватне право».

Рекомендовано до друку Навчально-методичною комісією природничо-географічного факультету Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, протокол № 6 від 23 січня 2020

ЗМІСТ

Передмова	4
Програма навчальної дисципліни	7
Тематика лекцій з дисципліни	7
Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять з дисципліни	33
Методичне забезпечення самостійного опрацювання навчального матеріалу студентами	43
Питання для поточного та підсумкового контролю	51
Шкала оцінювання: національна та ECTS	56
Література	57
Інформаційні ресурси	65

ПЕРЕДМОВА

Римське право, як і римська державність, належить до тих споконвічних культурних, політичних та юридичних цінностей, які і через багато століть після їх створення вражають своєю грандіозністю. Переживши століття, воно стало могутнім фактором вдосконалення правових систем багатьох країн і народів. Будучи фундаментом загальної теорії сучасного цивільного права, римське приватне право формує юридичне мислення, розвиває здібності та навички правового аналізу, є прикладом того, як удосконалювати право на принципах справедливості і гуманізму. Навчальна дисципліна «Римське приватне право» (латинською - *jus romanum*) передбачає можливість ознайомлення з античною правовою культурою, її впливом на розвиток сучасної цивілістики і ставить за мету підготувати здобувачів вищої освіти до вивчення ряду основних та спеціальних цивілістичних дисциплін. Предметом вивчення дисципліни «Римське приватне право» є: основні принципи, доктринальні засади, правові джерела, окремі поняття, терміни, визначення, дефініції, юридичні категорії та інститути римської держави та права, особливості рецепції римського права та правового регулювання публічних і приватно-правових відносин, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розробки сучасного праворозуміння. Головною умовою успішного оволодіння змістом дисципліни «Римське приватне право» є систематична робота здобувачів вищої освіти. Після прослуховування навчальних лекцій, що розкривають найважливіші аспекти з римського приватного права, здобувачі вищої освіти, необхідно продовжити самостійний аналіз рекомендованої навчально-методичної та наукової літератури, першоджерел. За навчальним планом вивчення римського приватного права проводиться шляхом лекційних та семінарських занять, а також самостійної роботи. Позааудиторна самостійна робота виконується за завданням викладача, але без його особистої участі. Самостійна робота проводиться з метою: - систематизації і закріплення здобутих теоретичних знань і практичних умінь; - поглиблення і розширення теоретичних знань; - формування вмінь використовувати нормативну, правову, довідкову документацію і спеціальну літературу; - розвитку пізнавальних можливостей і активності: творчої ініціативи, самостійності, відповідальності й організованості; 5 - формування самостійності мислення, здатності до саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації; - розвитку дослідницьких умінь. Основними завданнями самостійної роботи здобувачів вищої освіти є засвоєння в повному обсязі дисципліни «Римське приватне право». Самостійна робота містить у собі: - підготовку до аудиторних занять (лекційних та семінарських); - виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру; - самостійну роботу над окремими темами навчальної дисципліни відповідно до тематичного плану; - підготовку до семінарських занять та виконання завдань, передбачених робочою програмою дисципліни; - виконання індивідуального навчально-дослідного завдання; - підготовку до усіх видів контрольних випробувань (модульних, , підсумкових тощо).

1. Мета дисципліни:

Майбутнє України як демографічної та правової держави вбачається в економіці, побудованій на засадах ринкової. Вільне підприємництво, свобода договору, консенсус у цивільно-правових відносинах, рівноправність усіх суб'єктів права перед законом та інші демократичні інститути мають визначити засади громадського суспільства.

Для побудови такої держави необхідні висококваліфіковані фахівці-юристи, які мають бути добре обізнані з принципами та основними положеннями сучасного приватного права, яке веде свій родовід із часів Стародавнього Риму. Без таких знань і таких фахівців розбудова демократичної і правової держави на засадах ринкової економіки неможлива. Тому, оскільки без доброго опанування надбанням минулого неможливо успішно будувати майбутнє, цивілістичну підготовку сучасних юристів треба починати з ґрунтовного ознайомлення із здобутками правової культури Стародавнього Риму, яка найбільш яскраво проявилася в римському цивільному праві.

Україна за типом правової системи належить до романо-германської правової сім'ї, що також пояснює актуальність і важливість дисципліни, так як Україна прямує до європейської правової культури, яка своїми витокami бере початок з римської приватної спадщини.

Метою дисципліни є:

- формування у здобувачів вищої освіти як основи знань у галузі римської і сучасної цивілістики, так і в силу універсального значення права-фундаменту юридичного мислення взагалі;
- висвітлення фундаментальних понять та категорій, таких як справедливість, добросовісність, правові вимоги, речове та особисте право, юридична угода, захист права, статус особи, зобов'язання, борг та відповідальність, та інші;
- формування професійного праворозуміння та правової культури майбутнього юриста шляхом засвоєння надбання римської правової культури;
- Вивчення основних принципів, понять та інститутів римського приватного права, вирішення казусів.

2. Компетентності, які набуваються під час опанування дисципліною:

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 9. Здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові, предметні компетентності) (СК)

СК 1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК 2. Знання і розуміння ретроспективи формування правових та державних інститутів.

СК 5. Здатність застосовувати знання засад і змісту інститутів міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК 13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ і застосування набутих знань у професійній діяльності.

ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ (ПРН)

Соціально-гуманітарна ерудованість:

ПРН 1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

ПРН 6. Оцінювати недоліки і переваги аргументів, аналізуючи відому проблему.

Дослідницькі навички:

ПРН 9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

Професійна самоорганізація та використання інформаційних технологій:

ПРН 17. Працювати в групі, формуючи власний внесок у виконання завдань групи.

Праворозуміння:

ПРН 20. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS. Зокрема: лекції – 16 год., семінарські заняття – 14 год., самостійна робота – 60 год.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»

ДЛЯ ЗДОБУВАЧІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 ПРАВО

Блок I. «Вступ у римське приватне право»

Тема 1-2. Загальна характеристика римського приватного права.

Поняття сучасного цивільного права можна визначити як сукупність правових норм, що регулюють майнові і деякі немайнові відносини між учасниками обороту методом рівності сторін.

У Стародавньому Римі існувало три системи: цивільне право, право народів, преторське право, що складала цивільне право.

Цивільне право регулювало майнові відносини між римськими громадянами. Право народів регулювало майнові відносини як між римськими громадянами з однієї сторони і перегринами з іншої, так і між самими перегринами. Преторське право склалося в результаті практичної діяльності преторів і деяких інших магістратів. Преторське право регулювало майнові відносини, як між римськими громадянами, так і перегринами, однак застосовувалося у випадках, коли норми цивільного права і права народів виявлялися нездатними врегулювати нові відносини.

Стародавній Рим був центром юриспруденції, що народжувалася. Найбільш ретельно і глибоко розроблені два основних правових інститути, що мали вирішальне значення для зміцнення рабовласницького панування і господарського обороту: інститут необмеженої індивідуальної приватної власності й інститут договору.

З XII століття починається активне пристосування римського приватного права (рецепція) до нових виробничих відносин Південної і Центральної Європи, що потім поширилося на всю Європу. Рецепції римського права значною мірою сприяли його абстрактний характер, відділення від землі, що його породила, здатність приживлятися в будь-яких економічних умовах.

Джерела римського права. Закони XII таблиць, прийняті в 451-450 р.р. до н.е., були першим писаним правом і першим записом звичаїв. Старий, пов'язаний з родовим устроєм, звичай був замінений писаним правом, що закріплює приватну власність, рабство і нерівноправність. Постанови народних зборів Риму – вищий державний орган. Він приймав чи відміняв війну й укладав мир.

Едикти магістратів. Преторське право. Претор перед вступом на посаду оголошував едикт, у якому проголошував правила правосуддя, задалегідь вивчивши едикти попередників. Правила були зручні для захисту виникаючих відносин. Претор оголошував в едиктах правила, яких бракувало в цивільному праві, вносив доповнення в цивільне право. Створені преторами правила постійно перетворювалися в правові норми.

Постанова сенату – сенатусконсульти з I до середини III ст. н.е. стають основною формою законодавства, в них викладались загальні принципові положення, які претори повинні були здійснити в своїх едиктах.

Діяльність юристів. У період принципату центр правотворчої діяльності переміщується від преторів до юристів. Найбільш видатні юристи одержують право давати офіційні консультації, а судді засновують на них свої рішення, приймаючи їх як обов'язкові. Юристи вишукують нові рішення правових питань повсякденного життя, правові засоби задоволення потреб обороту, що швидко розвивався.

Імператорські конституції. З встановленням абсолютної монархії правотворча діяльність цілком зосередилася в руках імператора.

Тема 3. Захист порушеного права

Захист порушених прав Римі. Виникнення державного суду у формі легісакційного процесу. Боротьба держави з приватною саморозправою. Поняття судового процесу. Сторони в справі. Розгляд справи у претора в суді. Стадії легісакційного процесу. Забезпечення явки відповідача. Розгляд справи в присяжного судді.

Формулярний процес, як гнучкий і ефективний процес у захисті інтересів рабовласницького класу. Заміна ритуальних дій формулою, що була інструкцією для судді. Претор формулює основи цивільно-правової політики в країні. Система норм цивільного права замінюється системою позовів, із факту надання позову виводиться наявність матеріального права, а не навпаки.

Екстраординарний процес – розгляд майнових суперечок особисто магістратом. Офіційний виклик відповідача в суд і оскарження.

Позов – як право домагатися через суд того, що тобі належить. Речовий позов і особистий позов. Позови строгого права і позови доброї совісті. Види позовів за об'ємом і метою: позови для відновлення порушеного майнового права і штрафні позови, що мали своєю метою піддати відповідача штрафу. Позови за аналогією. Позови з фікцією. Кондикції.

Особливі засоби преторського захисту: інтердикти – накази претора.

Стипуляція – обіцянка. Введення у володіння. Відновлення в первісному положенні – реституція.

Позовна давність – термін для звернення в суд. Час надає право одному, одночасно позбавляючи права іншого. Визначення початку перебігу терміну. Перерва й установка терміну. Сплив строку позовної давності як позбавлення захисту з боку держави.

Тема 4. Особи (Personae)

Давньоримська держава була рабовласницькою. В основі виробничих відносин була власність на засоби виробництва і рабів. Основні класи: рабовласники і раби. Римське право вважало рабство нормальним і справедливим і закріплювало рабську залежність і безправність рабів, проголошувало безмежну сваволю рабовласників. Правовими засобами подавляється всякий протест і з'являється легальний терор.

Суб'єкт права – всякий, хто здатен мати право. Це соціально-економічне явище. Вільна людина могла бути продана в рабство.

Правосуб'єктність – це воля, громадянство і родинний стан. За родинним

станом населення поділялося на осіб свого права (глави сімейств) і осіб чужого права.

Здатність людини бути носієм визначених прав називалася правоздатністю: право вступати в законний шлюб і право займатися торгівлею (право бути власником), бути спадкоємцем і спадкодавцем, вести цивільно-правові спори в суді.

Дієздатність – здатність робити юридично значущі дії і відповідати за них. Реституція – визнання угод недійсними через недосвідченість сторін. Попечитель (куратор) обмежував дієздатність осіб з 14 до 25 років, угоди укладалися тільки з його згоди. Обмежувалися в дієздатності марнотратники. Обмеження за безчестя. Опікуни і попечителі піклувалися про майнові інтереси підопічних.

Римські громадяни мали найбільшу правоздатність у політичній, майновій і сімейній сферах, службі в армії, брали участь і голосували на народних зборах, мали право бути обраними на посаду магістратів.

Латини не могли служити в римських легіонах, обиратися на посади магістратів. Могли під час перебування в Римі брати участь у народних зборах і голосувати. Могли одружуватися і торгувати. Могли придбати статус римського громадянина.

Перегрини – сусідні з Італією, скорені Римом народи, не мали політичних прав, керувалися власним національним правом. Перегринський претор регулював цивільно-правові відносини.

Раби вважалися річчю і не мали прав. У більш пізній період раби могли керувати майном – право рабського пекулія. Раб міг укладати договори для раціонального ведення господарства від імені хазяїна.

Вільновідпущеник – відпущений на волю раб. Лібертин – вільновідпущеник римського громадянина, обмежений одружуватися, знаходився у залежності від хазяїна, зобов'язаний робити послуги й виплачувати аліменти, не міг викликати хазяїна в суд.

Колон – колишній дрібний орендар землі, юридично незалежний, міг піти в інше місце, але фактично економічна залежність перетворюється в юридичну.

Юридичні особи – корпорації – у цивільному праві прирівнюються до фізичних осіб. Окремі особи можуть вийти зі складу. Майно належить юридичній особі, а не окремим членам.

Тема 5. Сімейні правовідносини

Родина – засноване на шлюбі і кровному спорідненні невелике об'єднання осіб, пов'язаних спільністю побуту, взаємною допомогою і моральною відповідальністю.

Агнатська родина заснована на підпорядкуванні влади домовладці, інші агнати – це родичі тільки по чоловічій лінії. Вони були без прав, підвладні і не могли брати участь у громадському обороті.

Когнатська родина – кровна – спадщина передавалася кровним дітям, більш близький ступінь споріднення.

Шлюб - є союз чоловіка і жінки, спільність всього життя, єднання божественного і людського права.

Законний римський шлюб за цивільним правом укладався між римськими громадянами – шлюб з чоловічою владою та шлюб без чоловічої влади.

Конкубінат – фактично шлюбні відносини людей, що не могли вступити в законний римський шлюб; шлюб не породжував юридичних наслідків, імені батька, аліментів, спадкування і т.д.

Шлюб з чоловічою владою – дружина в повній залежності.

Шлюб без чоловічої влади – дружина - незалежна особистість, можливість розлучення для жінки.

Укладання шлюбу шляхом встановлення (манус) руки над дружиною, шляхом релігійних обрядів, набувальницької давнини.

Умови вступу в шлюб – вільне волевиявлення нареченого і нареченої, досягнення шлюбного віку 14 років для чоловіків, 12 років для жінок, наявність права одружуватися (тільки римські громадяни), незнаходження в іншому нерозірваному шлюбі, відсутність близького споріднення.

Припинення шлюбу – смертю чи розлученням (порушення вірності, замах на життя, нездатність до дітородіння, дошлюбного життя, відхід у монастир).

Правові відносини подружжя при шлюбі з чоловічою владою: дружина юридично не самостійна, чоловік міг карати, вимагати як річ, продати в рабство чи кабалу. Майно дружини переходило чоловіку. Дружина не власник, не спадкоємець після чоловіка нарівні з дітьми.

При шлюбі без чоловічої влади дружина зберігала права після шлюбу, чоловік не міг покарати дружину, вимагати назад, майно чоловіка і дружини роздільні. Заборонялося дарування між подружжям. Могли вступати в угоди між собою. Дружина давала придане, а чоловік дошлюбне дарування.

Правові відносини батьків і дітей. Безмежна влада батька. У кровній родині мати має право проживати з дорослими дітьми після розлучення на аліменти дітей. Батьківська влада могла встановлюватися також шляхом узаконення власних дітей, народжених поза шлюбом.

Усиновлення – влада над чужими дітьми.

Припинення батьківської влади в результаті смерті батька чи дітей, з волі батька – еманципація. Син здобував повну правоздатність і самостійність, але втрачав спадщину. Батько зберігав право користування половиною майна сина.

Тема 6. Речове право

Речове право – якщо об'єктом права були речі, особисте право – якщо об'єктом права були дії, що мають правове значення, наприклад, надання речі в тимчасове користування з умовою повернення власнику. Якщо об'єкт права річ – речове право, якщо об'єкт права дія – зобов'язальне право. Речові права відрізняються абсолютним характером з одного боку – суб'єкт речового права, з іншого боку – абсолютно всі оточуючі люди. Зобов'язальні відносини носять відносний характер і виникають відносно конкретно визначених осіб,

наприклад: продавець – покупець. Відповідач по особовому позову завжди відомий задалегідь.

Необмежена віндикація. Річ – визначена частина природи, що представляє деяку цінність для її власника. Безтілесна річ – не матеріальна.

Манципні та неманципні речі – основні засоби виробництва і предмети споживання. При відчуженні манципних речей (земля, раби, худоба) було потрібно дотримання обряду манципації – засвідчення факту переходу права власності.

Речі тілесні і безтілесні (права спадкування, право з договору). Речі рухомі і нерухомі.

Речі, що знаходяться в обороті і речі, вилучені з обороту (повітря, вода, що тече, моря, публічні речі римського народу: театр).

Речі родові і індивідуально-визначені (унікальні). Родові речі вимірюються числом, вагою, мірою і взаємозамінні. У відношенні індивідуально-визначених речей застосовувався принцип – власник несе ризик випадкової загибелі речі.

Речі подільні і неподільні. Речі споживані і не споживані.

Речі прості і складні.

Головна річ і приналежності до неї.

Плоди природні і цивільні. Доходи.

Майно як сукупність прав і обов'язків власника. Володіння – фактичне володіння річчю незалежно від наявності права на неї. Римські юристи розуміли володіння як фактичне володіння річчю, поєднане з наміром вважати її своєю.

Тримання – фактичне володіння річчю без наміру вважати її своєю.

Володіння законне і незаконне.

Прекарій – надання власником свого майна іншим особам у тимчасове і безкоштовне користування.

Секвестарії – передача спірної речі на збереження до суду третій особі. Сумлінне і несумлінне володіння. Захист фактичного володіння річчю інтердиктами.

Тема 7. Зобов'язальне право

Зобов'язання – це правове відношення, в силу якого одна сторона (кредитор) має право вимагати, щоб інша сторона (боржник) що-небудь дала, зробила чи надала.

Однобічні зобов'язання, договір позики. Зобов'язання регулюють сферу виробництва, переміщення і розподіл товарів. Зобов'язання виникали з певних юридичних фактів (фактум-зроблене) – реальних подій, народження людини, укладання договору, здійснення злочину чи провини. Події і дії.

Правомірні дії, спрямовані на досягнення певного результату (права й обов'язків) називаються угодами.

Двосторонні договори. Договірне цивільне правопорушення. Делікт – позадоговірне правопорушення, заподіяння майнової шкоди.

Сторони в зобов'язанні: боржник і кредитор. Зобов'язання дольові і солідарні. Заміна сторін у зобов'язанні. Новація – відновлення зобов'язання – передача вимоги до іншої особи.

Цесія – ведення справи через представника. Переведення боргу. Виконання зобов'язань. Зобов'язання повинно бути виконане в інтересах кредитора. Виконує зобов'язання боржник. Місце виконання зобов'язання по знаходженню нерухомості чи на вибір боржника. Час виконання як термін платежу, за згодою сторін чи негайно. Наслідки прострочення. Виконання повинно строго відповідати змісту зобов'язання. Наслідки невиконання зобов'язань. Відповідальність боржника при наявності провини і шкоди. Безвинна відповідальність – випадкова загибель.

Забезпечення зобов'язань: завдаток, неустойка, поручительство, застава.

Припинення зобов'язання, крім виконання. Новація. Випадкова неможливість виконання.

Договір є угода двох або декількох осіб про здійснення якої-небудь правової дії чи про стримування від здійснення якої-небудь дії. Предмет договору – дія чи бездіяльність.

Контракти як формальні угоди.

Пакти – неформальні угоди по совісті. Оплатні і безоплатні договори. Законність договору. Воля сторін і способи її вираження. Обман. Примус іншої сторони. Правоздатність і дієздатність сторін. Зміст договору – права та обов'язки сторін. Умови договору: істотні, звичайні, випадкові.

Терміни – визначені і невизначені. Чисті договори.

Ціль договору – кауза (найближча мета). Каузальні договори. Абстрактні договори.

Укладання договору (контрактус) – стягати, зводити в одну волю сторін. Оферта (пропозицію) – пропозиція.

Акцепт – прийняття пропозиції. Вербальні договори – усні (вербис), стипуляція (клятва) у присутності свідків. Строго формальний договір.

Поручительство – договір, яким установлювалася додаткова (акцесорна) відповідальність поручителя за виконання зобов'язання боржником. Літеральні (письмові) контракти. Прибутково-видаткові книги. Реальні контракти – фактична передача речі: позика, позичка, поклада, застава.

Консенсуальні контракти: купівля-продаж, найм речі, послуг, доручення. Безіменні контракти. Договір міни. Оцінний договір. Пакти.

Позадоговірні зобов'язання – ведення чужих справ без доручення. Позов про повернення недолжнесплаченого, украденого. Делікатні зобов'язання.

Блок II. «Основні правові інститути та рецепція римського приватного права»

Тема 8. Спадкове право

Спадкування – це перехід майна після смерті його власника до інших осіб. Майно – це сукупність прав і обов'язків померлого.

Спадкове право – сукупність правових норм, що регулюють порядок переходу майна небіжчика до інших осіб.

Спадкодавець – особа, після смерті якої залишається майно.

Спадкоємець – особа, до якої переходить у встановленому порядку майно небіжчика.

Види спадкування: за законом та за тастаментом (заповітом).

Наступництво мало бути універсальним або сингулярним.

Етапи розвитку римського спадкового права:

- за jus civile;
- за преторським едиктом;
- за імператорськими законами;
- у “праві Юстиніана”.

Заповіт – це розпорядження власника своїм майном на випадок смерті.

Форми заповіту: публічні та приватні; письмові та усні.

Легат – це розпорядження спадкодавця у заповіті про надання будь-якої майнової вигоди за рахунок спадкового майна третій особі – відказ одержувачу.

Тема 9. Право власності

Місце приватної власності у приватному праві Давнього Риму. Процес виникнення приватної власності, зміни у її розподілі, еволюція термінів. Правомочності власника, їх зміни та зміст. Загальні правила користування та розпорядження у римському приватному праві. Форми користування. Зміна правового статусу речі та припинення власності на річ. Форми відчуження речей. Визначення права власності. Види права власності. Спільна власність.

Спосіб та титул набуття права власності. Види первісних та похідних способів набуття, їх особливості та правове регулювання.

Захист права власності. Характер захисту. Речово-правові засоби захисту: віндикаційний, негаторний та публіціанський позови, володільницькі інтердикти.

Тема 10. Права на чужі речі

Предмет та об'єкт прав на чужі речі. Співвідношення з правом власності. Види прав на чужі речі.

Сервітути. Ознаки земельних сервітутів. Зміст особистих сервітутів. Набуття сервітутів. Припинення сервітутів. Захист сервітутів позовами та інтердиктами.

Емфітевзис та суперфіцій. Визначення, походження, відмінності від сервітутів та угод найму та оренди, правовий режим.

Заставне право. Визначення застави. Причини виникнення. Особливості укладання угоди про заставу. Зміст заставного права та особливості застосування. Форми застави, встановлення та припинення.

Тема 11. Загальне вчення про зобов'язання

Поняття зобов'язання, його еволюція. Зміст, сторони, предмет та

структура зобов'язання. Характер захисту. Гетерогенне та гомогенне зобов'язання. Поділ зобов'язань на види. Право регресу. Особливості правового регулювання різних видів зобов'язань..

Підстави виникнення зобов'язань. Юридичні факти. Відмінність односторонніх та двосторонніх правочинів від односторонніх та двосторонніх зобов'язань. Договірні цивільні правопорушення та позадоговірні цивільні правопорушення. Групування юридичних фактів, з яких виникали зобов'язання. Співвідношення угод, правочинів та зобов'язань.

Виконання зобов'язань: поняття та критерії. Невиконання та неналежне виконання, їхні наслідки. Умови настання відповідальності. Поняття та особливості застосування категорій умисел, груба, легка та конкретна необачність. Поняття збитків, їх поділ на позитивну втрату та втрачену вигоду. Співвідношення вини, збитків та обсягу відповідальності. Умови звільнення від відповідальності.

Гарантії зобов'язань. Особисті гарантії. Реальні гарантії. Припинення зобов'язань. Новація, цесія та делегація.

Тема 12-13. Договірні та позадоговірні зобов'язання

Угоди. Контракти. Поняття договорів суворого права та доброї совісті, каузальних, чистих, абстрактних, платних та безоплатних, одно - та двосторонніх. Особливості захисту. Умови дійсності контрактів. Істотні та неістотні помилки. Поняття обману, омани, примусу та їхні наслідки для контрагентів. Оферта та акцепт. Істотні, звичайні та випадкові елементи у контрактах. Умови та строки. Пакти.

Вербальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція. Складні форми стипуляції.

Письмові контракти. Синграфи та хірографи.

Реальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція, різновиди договорів, назви сторін відповідно до угод, права та обов'язки сторін, особливості захисту.

Консенсуальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція, різновиди договорів, назви сторін відповідно до угод, права та обов'язки сторін, особливості захисту. Евікція. Особливості припинення.

Безіменні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція. Комісія та інспекція.

Пакти: поняття, умови виникнення та еволюція, види та підвиди, їхній зміст, особливості правового регулювання та захисту.

Позадоговірні зобов'язання. Зобов'язання ніби з договорів. Особливості правового режиму.

Деліктні зобов'язання та їх правовий режим. Закон Аквілія. Зобов'язання ніби з деліктів та їх правовий режим.

Тема 14-15. Рецепція римського права в Україні (X – XX ст.ст.)

Наукові концепції щодо впливу римського права на розвиток права в Україні та Росії. Сучасні наукові підходи до означеної проблеми.

Рецепція римського права через Візантію на етапі Київської Русі. Договори Олега та Ігоря з Візантію, церковні статути Володимира та Ярослава, «Закон судний людям», «Руська Правда», Кормча книга. Основні запозичені правові інститути, їх зміст. Правові принципи, запозичені з римського права.

Продовження візантійського впливу у правових документах Росії XV – XVII ст.ст. Судебник 1497 р., Соборне Уложення 1649 р. Західноєвропейський вплив в епоху Петра I: статути та регламенти. Рецепція римського права за часів Катерини II та Олександра I: цивільні уложення. Судова реформа Олександра II

Західноєвропейський вплив на право України у XVI – XVII ст.ст. Судебник Казимира, Литовські статути, магдебурзьке право.

Особливості рецепції після 1917 р. Цивільні Кодекси РСФСР та УРСР 1922 р.

Рецепція римського права на сучасному етапі: прояви та значення.

ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

Блок I. «Вступ у римське приватне право»

ТЕМА 1-2. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

План лекції

1. Поняття, предмет, основні історичні етапи римського приватного права.
2. Система римського приватного права.
3. Джерела римського приватного права.
4. Значення римської юриспруденції.
5. Рецепція римського приватного права.

Зміст лекції

Поняття сучасного цивільного права можна визначити як сукупність правових норм, що регулюють майнові і деякі немайнові відносини між учасниками обороту методом рівності сторін.

У Стародавньому Римі існувало три системи: цивільне право, право народів, преторське право, що складала цивільне право.

Цивільне право регулювало майнові відносини між римськими громадянами. Право народів регулювало майнові відносини як між римськими громадянами з однієї сторони і перегринами з іншої, так і між самими перегринами. Преторське право склалося в результаті практичної діяльності преторів і деяких інших магістратів. Преторське право регулювало майнові відносини, як між римськими громадянами, так і перегринами, однак застосовувалося у випадках, коли норми цивільного права і права народів виявлялися нездатними врегулювати нові відносини.

Стародавній Рим був центром юриспруденції, що народжувалася. Найбільш ретельно і глибоко розроблені два основних правових інститути, що мали вирішальне значення для зміцнення рабовласницького панування і господарського обороту: інститут необмеженої індивідуальної приватної власності й інститут договору.

З XII століття починається активне пристосування римського приватного права (рецепція) до нових виробничих відносин Південної і Центральної Європи, що потім поширилося на всю Європу. Рецепції римського права значною мірою сприяли його абстрактний характер, відділення від землі, що його породила, здатність приживлятися в будь-яких економічних умовах.

Джерела римського права. Закони XII таблиць, прийняті в 451-450 р.р. до н.е., були першим писаним правом і першим записом звичаїв. Старий, пов'язаний з родовим устроєм, звичай був замінений писаним правом, що закріплює приватну власність, рабство і нерівноправність. Постанови народних зборів Риму – вищий державний орган. Він приймав чи відміняв війну й укладав мир.

Едикти магістратів. Преторське право. Претор перед вступом на посаду оголошував едикт, у якому проголошував правила правосуддя, заздалегідь вивчивши едикти попередників. Правила були зручні для захисту виникаючих відносин. Претор оголошував в едиктах правила, яких бракувало в цивільному праві, вносив доповнення в цивільне право. Створені преторами правила постійно перетворювалися в правові норми.

Постанова сенату – сенатусконсульти з I до середини III ст. н.е. стають основною формою законодавства, в них викладались загальні принципові положення, які претори повинні були здійснити в своїх едиктах.

Діяльність юристів. У період принципату центр правотворчої діяльності переміщується від преторів до юристів. Найбільш видатні юристи одержують право давати офіційні консультації, а судді засновують на них свої рішення, приймаючи їх як обов'язкові. Юристи вишукують нові рішення правових питань повсякденного життя, правові засоби задоволення потреб обороту, що швидко розвивався.

Імператорські конституції. З встановленням абсолютної монархії правотворча діяльність цілком зосередилася в руках імператора.

Контрольні питання

1. Історія виникнення Римської держави.
2. Періодизація розвитку держави і права Риму.
3. Державний і суспільний лад Стародавнього Риму.
4. Поняття та система Римського приватного права.
5. Закони 12 таблиць, загальна характеристика. Кодифікація Юстіана.

Питання для самостійної роботи

1. Поняття сучасного цивільного права
2. Які системи існували у Стародавньому Римі?
3. Що таке преторське право?
4. Діяльність юристів

Список рекомендованих джерел

- 1, 3, 5, 7, 16, 18, 22, 23, 40, 41, 46, 49.

ТЕМА 3. ЗАХИСТ ПОРУШЕНОГО ПРАВА

План лекції

1. Цивільний процес по римському праву.
2. Форми цивільного процесу.
3. Поняття і види позовів.
4. Особливі засоби преторського захисту.
5. Позовна давність.

Зміст лекції

Захист порушених прав Римі. Виникнення державного суду у формі легісакційного процесу. Боротьба держави з приватною саморозправою.

Поняття судового процесу. Сторони в справі. Розгляд справи у претора в суді. Стадії легісакційного процесу. Забезпечення явки відповідача. Розгляд справи в присяжного судді.

Формулярний процес, як гнучкий і ефективний процес у захисті інтересів рабовласницького класу. Заміна ритуальних дій формулою, що була інструкцією для судді. Претор формулює основи цивільно-правової політики в країні. Система норм цивільного права замінюється системою позовів, із факту надання позову виводиться наявність матеріального права, а не навпаки.

Екстраординарний процес – розгляд майнових суперечок особисто магістратом. Офіційний виклик відповідача в суд і оскарження.

Позов – як право домагатися через суд того, що тобі належить. Речовий позов і особистий позов. Позови строгого права і позови доброї совісті. Види позовів за об'ємом і метою: позови для відновлення порушеного майнового права і штрафні позови, що мали своєю метою піддати відповідача штрафу. Позови за аналогією. Позови з фікцією. Кондикції.

Особливі засоби преторського захисту: інтердикти – накази претора.

Стипуляція – обіцянка. Введення у володіння. Відновлення в первісному положенні – реституція.

Позовна давність – термін для звернення в суд. Час надає право одному, одночасно позбавляючи права іншого. Визначення початку перебігу терміну. Перерва й установка терміну. Сплив строку позовної давності як позбавлення захисту з боку держави.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю позов
2. Дайте визначення поняттю позовна діяльність
3. Виникнення суду
4. Скільки стадій мав цивільно-судовий процес

Питання для самостійної роботи

1. Поняття формулярний процес
2. Поняття позовна діяльність
3. Типи цивільного процесу
4. Поділ цивільного процесу
5. Поняття та види позовів

Список рекомендованих джерел

27, 47, 48, 49, 52, 60.

ТЕМА 4. ОСОБИ (PERSONAE)

План лекції

1. Поняття особи. Суб'єкт права.
2. Правоздатність і дієздатність осіб.

3. Особливості правового положення деяких категорій жителів Рима:
 - римських громадян;
 - латинів;
 - перегринів;
 - вільновідпущеників;
 - колонів;
 - рабів.
4. Юридичні особи в римському приватному праві.

Зміст лекції

Давньоримська держава була рабовласницькою. В основі виробничих відносин була власність на засоби виробництва і рабів. Основні класи: рабовласники і раби. Римське право вважало рабство нормальним і справедливим і закріплювало рабську залежність і безправність рабів, проголошувало безмежну сваволю рабовласників. Правовими засобами подавляється всякий протест і з'являється легальний терор.

Суб'єкт права – всякий, хто здатен мати право. Це соціально-економічне явище. Вільна людина могла бути продана в рабство.

Правосуб'єктність – це воля, громадянство і родинний стан. За родинним станом населення поділялося на осіб свого права (глави сімейств) і осіб чужого права.

Здатність людини бути носієм визначених прав називалася правоздатністю: право вступати в законний шлюб і право займатися торгівлею (право бути власником), бути спадкоємцем і спадкодавцем, вести цивільно-правові спори в суді.

Дієздатність – здатність робити юридично значущі дії і відповідати за них. Реституція – визнання угод недійсними через недосвідченість сторін. Попечитель (куратор) обмежував дієздатність осіб з 14 до 25 років, угоди укладалися тільки з його згоди. Обмежувалися в дієздатності марнотратники. Обмеження за безчестя. Опікуни і попечителі піклувалися про майнові інтереси підопічних.

Римські громадяни мали найбільшу правоздатність у політичній, майновій і сімейній сферах, службі в армії, брали участь і голосували на народних зборах, мали право бути обраними на посаду магістратів.

Латини не могли служити в римських легіонах, обиратися на посади магістратів. Могли під час перебування в Римі брати участь у народних зборах і голосувати. Могли одружуватися і торгувати. Могли придбати статус римського громадянина.

Перегрини – сусідні з Італією, скорені Римом народи, не мали політичних прав, керувалися власним національним правом. Перегринський претор регулював цивільно-правові відносини.

Раби вважалися річчю і не мали прав. У більш пізній період раби могли керувати майном – право рабського пекулія. Раб міг укладати договори для раціонального ведення господарства від імені хазяїна.

Вільновідпущеник – відпущений на волю раб. Лібертин – вільновідпущеник римського громадянина, обмежений одружуватися, знаходився у залежності від хазяїна, зобов'язаний робити послуги й виплачувати аліменти, не міг викликати хазяїна в суд.

Колон – колишній дрібний орендар землі, юридично незалежний, міг піти в інше місце, але фактично економічна залежність перетворюється в юридичну.

Юридичні особи – корпорації – у цивільному праві прирівнюються до фізичних осіб. Окремі особи можуть вийти зі складу. Майно належить юридичній особі, а не окремим членам.

Контрольні питання

1. Яка відмінність правового статусу римських громадян від статусу латинів, перегринів.
2. Що таке рабський пекулій
3. Раби як об'єкт права
4. Кого називали рабами землі

Питання для самостійної роботи

1. Правова нерівність населення Римської держави
2. Правове положення перегринів.
3. Правове положення колонів
4. Правове положення Рабів
5. Правоздатність та її складові елементи

Список рекомендованих джерел

3, 5, 7, 46, 49,

ТЕМА 5. СІМЕЙНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

План лекції

1. Римська родина. Агнати і когнати.
2. Поняття і види шлюбу.
3. Припинення шлюбу.
4. Правовідносини подружжя.
5. Правовідносини батьків і дітей. Батьківська влада.
6. Узаконення й усиновлення.
7. Опіка і піклування.

Зміст лекції

Родина – засноване на шлюбі і кровному спорідненні невелике об'єднання осіб, пов'язаних спільністю побуту, взаємною допомогою і моральною відповідальністю.

Агнатська родина заснована на підпорядкуванні влади домовладці, інші агнати – це родичі тільки по чоловічій лінії. Вони були без прав, підвладні і не могли брати участь у громадському обороті.

Когнатська родина – кровна – спадщина передавалася кровним дітям, більш близький ступінь споріднення.

Шлюб - є союз чоловіка і жінки, спільність всього життя, єднання божественного і людського права.

Законний римський шлюб за цивільним правом укладався між римськими громадянами – шлюб з чоловічою владою та шлюб без чоловічої влади.

Конкубінат – фактично шлюбні відносини людей, що не могли вступити в законний римський шлюб; шлюб не породжував юридичних наслідків, імені батька, аліментів, спадкування і т.д.

Шлюб з чоловічою владою – дружина в повній залежності.

Шлюб без чоловічої влади – дружина - незалежна особистість, можливість розлучення для жінки.

Укладання шлюбу шляхом встановлення (манус) руки над дружиною, шляхом релігійних обрядів, набувальницької давнини.

Умови вступу в шлюб – вільне волевиявлення нареченого і нареченої, досягнення шлюбного віку 14 років для чоловіків, 12 років для жінок, наявність права одружуватися (тільки римські громадяни), незнаходження в іншому нерозірваному шлюбі, відсутність близького споріднення.

Припинення шлюбу – смертю чи розлученням (порушення вірності, замах на життя, нездатність до дітородіння, дошлюбного життя, відхід у монастир).

Правові відносини подружжя при шлюбі з чоловічою владою: дружина юридично не самостійна, чоловік міг карати, вимагати як річ, продати в рабство чи кабалу. Майно дружини переходило чоловіку. Дружина не власник, не спадкоємець після чоловіка нарівні з дітьми.

При шлюбі без чоловічої влади дружина зберігала права після шлюбу, чоловік не міг покарати дружину, вимагати назад, майно чоловіка і дружини роздільні. Заборонялося дарування між подружжям. Могли вступати в угоди між собою. Дружина давала придане, а чоловік дошлюбне дарування.

Правові відносини батьків і дітей. Безмежна влада батька. У кровній родині мати має право проживати з дорослими дітьми після розлучення на аліменти дітей. Батьківська влада могла встановлюватися також шляхом узаконення власних дітей, народжених поза шлюбом.

Усиновлення – влада над чужими дітьми.

Припинення батьківської влади в результаті смерті батька чи дітей, з волі батька – еманципація. Син здобував повну правоздатність і самостійність, але втрачав спадщину. Батько зберігав право користування половиною майна сина.

Контрольні питання

1. Яка основна відмінність агнатського споріднення від когнатського.
2. Які відмінності законного римського шлюбу від конкубінату
3. Підстави для розлучення

4. Що таке право життя та смерті.

Питання для самостійної роботи

1. Порядок заключення шлюбу
2. Порядок розірвання шлюбу
3. Особисті відносини між подружжям
4. Майнові відносини між подружжям

Список рекомендованих джерел

19, 20, 47, 52, 55.

ТЕМА 6. РЕЧОВЕ ПРАВО

План лекції

1. Поняття речового права.
2. Поняття і класифікація речей.
3. Система речових прав.
4. Володіння і його види.
5. Поняття і зміст права власності.
6. Способи придбання власності.
7. Захист і припинення права власності.
8. Права на чужі речі.

Зміст лекції

Речове право – якщо об'єктом права були речі, особисте право – якщо об'єктом права були дії, що мають правове значення, наприклад, надання речі в тимчасове користування з умовою повернення власнику. Якщо об'єкт права річ – речове право, якщо об'єкт права дія – зобов'язальне право. Речові права відрізняються абсолютним характером з одного боку – суб'єкт речового права, з іншого боку – абсолютно всі оточуючі люди. Зобов'язальні відносини носять відносний характер і виникають відносно конкретно визначених осіб, наприклад: продавець – покупець. Відповідач по особовому позову завжди відомий заздалегідь.

Необмежена віндикація. Річ – визначена частина природи, що представляє деяку цінність для її власника. Безтілесна річ – не матеріальна.

Манципні та неманципні речі – основні засоби виробництва і предмети споживання. При відчуженні манципних речей (земля, раби, худоба) було потрібно дотримання обряду манципації – засвідчення факту переходу права власності.

Речі тілесні і безтілесні (права спадкування, право з договору). Речі рухомі і нерухомі.

Речі, що знаходяться в обороті і речі, вилучені з обороту (повітря, вода, що тече, моря, публічні речі римського народу: театр).

Речі родові і індивідуально-визначені (унікальні). Родові речі вимірюються числом, вагою, мірою і взаємозамінні. У відношенні

індивідуально-визначених речей застосовувався принцип – власник несе ризик випадкової загибелі речі.

Речі подільні і неподільні. Речі споживані і не споживані.

Речі прості і складні.

Головна річ і приналежності до неї.

Плоди природні і цивільні. Доходи.

Майно як сукупність прав і обов'язків власника. Володіння – фактичне володіння річчю незалежно від наявності права на неї. Римські юристи розуміли володіння як фактичне володіння річчю, поєднане з наміром вважати її своєю.

Тримання – фактичне володіння річчю без наміру вважати її своєю.

Володіння законне і незаконне.

Прекарій – надання власником свого майна іншим особам у тимчасове і безкоштовне користування.

Секвестарії – передача спірної речі на збереження до суду третій особі. Сумлінне і несумлінне володіння. Захист фактичного володіння річчю інтердиктами.

Контрольні питання

1. Дайте визначення категорії «Річ»
2. Яка різниця між складними речами та складеними речами
3. Відмінність юридичного поділу речей від фактичного

Питання для самостійної роботи

1. Поняття та види прав на чужі речі
2. Розкрити класифікацію речей у Стародавньому Римі
3. Відмінність володіння і держання
4. Набуття володіння
5. Похідні володільці

Список рекомендованих джерел

16, 18, 46, 48, 49, 60

ТЕМА 7. ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНЕ ПРАВО

План лекції

1. Поняття і види зобов'язань.
2. Підстави виникнення зобов'язань.
3. Поняття і класифікація контрактів.
4. Умови виконання зобов'язань. Прострочення виконання та його наслідки.
5. Система забезпечення виконання зобов'язань.

6. Позадоговірні зобов'язання.

Зміст лекції

Зобов'язання – це правове відношення, в силу якого одна сторона (кредитор) має право вимагати, щоб інша сторона (боржник) що-небудь дала, зробила чи надала.

Односторонні зобов'язання, договір позики. Зобов'язання регулюють сферу виробництва, переміщення і розподіл товарів. Зобов'язання виникали з певних юридичних фактів (фактум-зроблене) – реальних подій, народження людини, укладання договору, здійснення злочину чи провини. Події і дії.

Правомірні дії, спрямовані на досягнення певного результату (права й обов'язків) називаються угодами.

Двосторонні договори. Договірне цивільне правопорушення. Делікт – позадоговірне правопорушення, заподіяння майнової шкоди.

Сторони в зобов'язанні: боржник і кредитор. Зобов'язання дольові і солідарні. Заміна сторін у зобов'язанні. Новація – відновлення зобов'язання – передача вимоги до іншої особи.

Цесія – ведення справи через представника. Переведення боргу. Виконання зобов'язань. Зобов'язання повинно бути виконане в інтересах кредитора. Виконує зобов'язання боржник. Місце виконання зобов'язання по знаходженню нерухомості чи на вибір боржника. Час виконання як термін платежу, за згодою сторін чи негайно. Наслідки прострочення. Виконання повинно строго відповідати змісту зобов'язання. Наслідки невиконання зобов'язань. Відповідальність боржника при наявності провини і шкоди. Безвинна відповідальність – випадкова загибель.

Забезпечення зобов'язань: завдаток, неустойка, поручительство, застава.

Припинення зобов'язання, крім виконання. Новація. Випадкова неможливість виконання.

Договір є угода двох або декількох осіб про здійснення якої-небудь правової дії чи про стримування від здійснення якої-небудь дії. Предмет договору – дія чи бездіяльність.

Контракти як формальні угоди.

Пакти – неформальні угоди по совісті. Оплатні і безоплатні договори. Законність договору. Воля сторін і способи її вираження. Обман. Примус іншої сторони. Правоздатність і дієздатність сторін. Зміст договору – права та обов'язки сторін. Умови договору: істотні, звичайні, випадкові.

Терміни – визначені і невизначені. Чисті договори.

Ціль договору – кауза (найближча мета). Каузальні договори. Абстрактні договори.

Укладання договору (контрактус) – стягати, зводити в одну волю сторін. Оферта (пропозицію) – пропозиція.

Акцепт – прийняття пропозиції. Вербальні договори – усні (вербис), стипуляція (клятва) у присутності свідків. Строго формальний договір.

Поручительство – договір, яким установлювалася додаткова (акцесорна) відповідальність поручителя за виконання зобов'язання боржником. Літеральні

(письмові) контракти. Прибутково-видаткові книги. Реальні контракти – фактична передача речі: позика, позичка, поклажа, застава.

Консенсуальні контракти: купівля-продаж, найм речі, послуг, доручення. Безіменні контракти. Договір міни. Оцінний договір. Пакти.

Позадовірні зобов'язання – ведення чужих справ без доручення. Позов про повернення недолжностпаченого, украденого. Делікатні зобов'язання.

Контрольні питання

1. Що таке кондикційний позов
2. Зобов'язання з безпідставного збагачення.
3. Дайте визначення поняттю цесія
4. Дайте визначення поняттю пакти

Питання для самостійної роботи

1. Засоби виконання зобов'язання
2. Об'єм і зміст зобов'язання
3. Ціль договору
4. Службова роль договору в Стародавньому Римі.

Список рекомендованих джерел

49, 55, 60, 61, 75.

Блок II. «Основні правові інститути та рецепція римського приватного права»

ТЕМА 8. СПАДКОВЕ ПРАВО

План лекції

1. Поняття і види спадкування.
2. Спадкування за законом.
3. Спадкування за заповітом:
 - форми заповітів;
 - зміст заповітів;
 - відкриття заповітів;
 - недійсність заповітів;
 - відкликання заповіту;
 - кодіцили.
4. Прийняття спадщини.
5. Легати і фідеікоміси.

Зміст лекції

Спадкування – це перехід майна після смерті його власника до інших осіб. Майно – це сукупність прав і обов’язків померлого.

Спадкове право – сукупність правових норм, що регулюють порядок переходу майна небіжчика до інших осіб.

Спадкодавець – особа, після смерті якої залишається майно.

Спадкоємець – особа, до якої переходить у встановленому порядку майно небіжчика.

Види спадкування: за законом та за тастаментом (заповітом).

Наступництво мало бути універсальним або сингулярним.

Етапи розвитку римського спадкового права:

- за jus civile;
- за преторським едиктом;
- за імператорськими законами;
- у “праві Юстиніана”.

Заповіт – це розпорядження власника своїм майном на випадок смерті.

Форми заповіту: публічні та приватні; письмові та усні.

Легат – це розпорядження спадкодавця у заповіті про надання будь-якої майнової вигоди за рахунок спадкового майна третій особі – відказ одержувачу.

Контрольні питання

1. Дайте визначення поняттю спадкування
2. Які види спадкоємства існували в Римі
3. Які умови є умовами дійсності заповіту
4. Що таке заповідальне покладання

Питання для самостійної роботи

1. Етапи розвитку спадкового права
2. Поняття заповіту
3. Форми заповіту в Стародавньому Римі на початковому стані розвитку держави

Список рекомендованих джерел

3, 7, 22, 33, 46, 49

ТЕМА 9. ПРАВО ВЛАСНОСТІ

План лекції

1. Приватна власність у приватному праві у Давньому Римі.
2. Визначення права власності.
3. Види правовласності.
4. Захист права власності.

Зміст лекції

Місце приватної власності у приватному праві Давнього Риму. Процес виникнення приватної власності, зміни у її розподілі, еволюція термінів. Правомочності власника, їх зміни та зміст. Загальні правила користування та розпорядження у римському приватному праві. Форми користування. Зміна правового статусу речі та припинення власності на річ. Форми відчуження речей. Визначення права власності. Види права власності. Спільна власність.

Спосіб та титул набуття права власності. Види первісних та похідних способів набуття, їх особливості та правове регулювання.

Захист права власності. Характер захисту. Речово-правові засоби захисту: віндикаційний, негаторний та публіціанський позови, володільницькі інтердикти.

Право користування полягало у можливості здобуття і з речі корисних природних властивостей.

Право збору плодів ключало не тільки природні плоди, але й цивільні (доходи, що приносять річ).

Право розпорядження – це право продажу, дарування речі, її споживання, знищення тощо.

Право власності в Римі є так звана переторська або бонітарна власність.

Співвласникам належало право на сумісне володіння і користування річчю

Манципація як специфічний римський спосіб набуття власності зберігся фактично на протязі всього часу існування Римської держави і зник тільки за часів імператора Юстіана.

Традиція як спосіб набуття правовласності була визначена правом народів, і зберігає своє юридичне значення в сучасних правових системах

Контрольні питання

1. Способи виникнення та припинення права власності
2. В яких випадках претор застосовував функцію
3. Які існували способи набуття та припинення права власності в Римі

Питання для самостійної роботи

1. Поняття та зміст правовласності.
2. Правовласності на річ.
3. Які елементи правовласності Ви знаєте?
4. Способи захисту правовласності.

Список рекомендованих джерел

21, 25, 39, 63

ТЕМА 10. ПРАВА НА ЧУЖІ РЕЧІ

План лекції

1. Предмет та об'єкт прав на чужі речі.
2. Сервітути.
3. Емфітевзис та суперфіції
4. Заставне право

Зміст лекції

Предмет та об'єкт прав на чужі речі. Співвідношення з правом власності. Види прав на чужі речі.

Сервітути. Ознаки земельних сервітутів. Зміст особистих сервітутів. Набуття сервітутів. Припинення сервітутів. Захист сервітутів позовами та інтердиктами.

Емфітевзис та суперфіцій. Визначення, походження, відмінності від сервітутів та угод найму та оренди, правовий режим.

Заставне право. Визначення застави. Причини виникнення. Особливості укладання угоди про заставу. Зміст заставного права та особливості застосування. Форми застави, встановлення та припинення.

Сервітути (лат.servitutis – підпорядкований) – це право користування чужою річчю, яке встановлювалось або для створення певних вигод при експлуатації певної земельної ділянки або на користь певної особи.

Емфітевзис (лат насадження) – це право використання чужої земельної ділянки для сільськогосподарських потреб у випадку наявності у особи потреби і можливості такого використання.

Емфітевзис міг виникати і на підставі заповідального позпорядження власника земельної ділянки.

Суперфіції (лат наземна частина будівлі, те що міцно пов'язане з землею)- це право землекористувача (суперфіціарія) використовувати чужу земельну ділянку для здійснення будівництва житлових та інших споруд і будівель

Контрольні питання

1. Поняття та види прав на чужі речі
2. Сервітути, їх поняття та види
3. Емфітевзис та суперфіцій.
4. Заставне право

Питання для самостійної роботи

1. Дайте визначення поняття Сервітути.
2. Яка відмінність між міським та сільським сервітутами.
3. Перерахуйте види сільських сервітутів

Список рекомендованих джерел

44, 51, 49, 61

ТЕМА 11. ЗАГАЛЬНЕ ВЧЕННЯ ПРО ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

План лекції

1. Поняття зобов'язання.
2. Характер захисту.
3. Підстави виникнення зобов'язань

Зміст лекції

Поняття зобов'язання, його еволюція. Зміст, сторони, предмет та структура зобов'язання. Характер захисту. Гетерогенне та гомогенне зобов'язання. Поділ зобов'язань на види. Право регресу. Особливості правового регулювання різних видів зобов'язань..

Підстави виникнення зобов'язань. Юридичні факти. Відмінність односторонніх та двосторонніх правочинів від односторонніх та двосторонніх зобов'язань. Договірні цивільні правопорушення та позадоговірні цивільні правопорушення. Групування юридичних фактів, з яких виникали зобов'язання. Співвідношення угод, правочинів та зобов'язань.

Виконання зобов'язань: поняття та критерії. Невиконання та неналежне виконання, їхні наслідки. Умови настання відповідальності. Поняття та особливості застосування категорій умисел, груба, легка та конкретна необачність. Поняття збитків, їх поділ на позитивну втрату та втрачену вигоду. Співвідношення вини, збитків та обсягу відповідальності. Умови звільнення від відповідальності.

Гарантії зобов'язань. Особисті гарантії. Реальні гарантії. Припинення зобов'язань. Новація, цесія та делегація.

На прикінці III до н.е. в джерелах Римського права з'явився термін *obligation*, яким позначалося зобов'язання.

Зобов'язання – це правовідношення, за яким одна особа (особи) – кредитор має право вимагати від іншої особи (осіб) – боржника вчинити яку-небудь дію або утриматися від дії.

Суб'єктами зобов'язальних відносин завжди є конкретні особи, які іменуються сторонами зобов'язання.

Контракт – це договір (домовленість сторін), який врегольований цивільним правом та забезпечений позитивним захистом.

Делікт – це протиправна дія, в наслідок, якої завдається шкода, що не пов'язана з невиконанням правопорушником належного зобов'язання.

Контрольні питання

1. Як називалися сторони зобов'язання
2. Які підстави виникнення зобов'язання існують в Римському праві
3. Перерахуйте види зобов'язань

Питання для самостійної роботи

1. Юридичні факти виникнення зобов'язань.
2. Договірні цивільні правопорушення.
3. Види та критерії зобов'язань.
4. Гарантії зобов'язань.

Список рекомендованих джерел

3, 5, 7, 46, 49

ТЕМА 12-13. ДОГОВІРНІ ТА ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

План лекції

1. Угоди та контракти
2. Вербальні контракти: поняття, перелік договорів.
3. Письмові контракти
4. Деліктні зобов'язання та її правовий режим.

Зміст лекції

Угоди. Контракти. Поняття договорів суворого права та доброї совісті, каузальних, чистих, абстрактних, платних та безоплатних, одно - та двосторонніх. Особливості захисту. Умови дійсності контрактів. Істотні та неістотні помилки. Поняття обману, омани, примусу та їхні наслідки для контрагентів. Оферта та акцепт. Істотні, звичайні та випадкові елементи у контрактах. Умови та строки. Пакти.

Вербальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція. Складні форми стипуляції.

Письмові контракти. Синграфи та хірографи.

Реальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція, різновиди договорів, назви сторін відповідно до угод, права та обов'язки сторін, особливості захисту.

Консенсуальні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція, різновиди договорів, назви сторін відповідно до угод, права та обов'язки сторін, особливості захисту. Евікція. Особливості припинення.

Безіменні контракти: поняття, перелік договорів, їхній зміст та еволюція. Комісія та інспекція.

Пакти: поняття, умови виникнення та еволюція, види та підвиди, їхній зміст, особливості правового регулювання та захисту.

Позадовірні зобов'язання. Зобов'язання ніби з договорів. Особливості правового режиму.

Деліктні зобов'язання та їх правовий режим. Закон Аквілія. Зобов'язання ніби з деліктів та їх правовий режим.

Контрольні питання

1. Чому пакти називають неформальними договорами
2. Дайте визначення голих та одягнених пактів
3. Що таке кондикційний позов

Питання для самостійної роботи

1. Дайте визначення договору в Римському праві
2. Поняття та види пактів
3. Преторські пакти
4. Чи відповідає честор за казус?

Список рекомендованих джерел

5, 7, 9, 33, 49, 61

ТЕМА 14-15. РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ (X – XX СТ.СТ.)

План лекції

1. Вплив римського права на розвиток права в Україні.
2. Візантійський вплив у правових документах Росії 15-17 ст.
3. Західноєвропейський вплив на Україну у 16-17 ст.
4. Рецепція римського права на сучасному етапі і прояві та значення.

Зміст лекції

Наукові концепції щодо впливу римського права на розвиток права в Україні та Росії. Сучасні наукові підходи до означеної проблеми.

Рецепція римського права через Візантію на етапі Київської Русі. Договори Олега та Ігоря з Візантію, церковні статuti Володимира та Ярослава, «Закон судний людям», «Руська Правда», Кормча книга. Основні запозичені правові інститути, їх зміст. Правові принципи, запозичені з римського права.

Продовження візантійського впливу у правових документах Росії XV – XVII ст. Судебник 1497 р., Соборне Уложення 1649 р. Західноєвропейський вплив в епоху Петра I: статuti та регламенти. Рецепція римського права за часів Катерини II та Олександра I: цивільні уложення. Судова реформа Олександра II

Західноєвропейський вплив на право України у XVI – XVII ст. Судебник Казимира, Литовські статuti, магдебурзьке право.

Особливості рецепції після 1917 р. Цивільні Кодекси РСФСР та УРСР 1922 р.

Рецепція римського права на сучасному етапі: прояви та значення.

Контрольні питання

1. В яких напрямках вплив римського права може проявлятися нині в національних системах права України.
2. Визначити місце Римського права в концепції права України.
3. Рецепція римського права на сучасному етапі і прояві та значення

Питання для самостійної роботи

1. Дайте визначенню поняттю рецепція.
2. Мета і кінцевий результат рецепції
3. Чому частіше йдеться про рецепцію саме римського і саме приватного права
4. Римське право в незалежній Україні.

Список рекомендованих джерел

10, 11, 54, 60, 49, 24

ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

Семінарське заняття №1-2

Тема: Загальна характеристика римського приватного права.

Мета: дати студентам поняття про римське приватне право як цивільне законодавство високоорганізованого рабовласницького суспільства, що у своєму розвитку пройшло кілька етапів і постійно удосконалювалося в залежності від вимог свого часу; визначити його історичну роль у становленні цивільного права європейських держав, у тому числі й у нашій країні; звернути увагу студентів на значення римського приватного права для сучасного юриста.

Основна проблема: сучасна наука цивільного права пройнята духом римського цивільного права. Рецепційоване, що діяло тривалий період у багатьох країнах Європи в якості загального, римське цивільне право залишило глибокий слід у правосвідомості, цивільному законодавстві та науці цивільного права.

Література:

1, 3, 5, 7, 16, 18, 22, 23, 40, 41, 46, 49.

Зміст основної частини заняття:

1. Поняття та предмет римського приватного права.
2. Система римського права.
3. Поняття і види джерел римського приватного права.
4. Значення римської юриспруденції.
5. Видатні римські юристи: Ульпіан, Папініан, Модестін, Павло і Гай.

Теми рефератів:

1. Поняття та загальна характеристика публічного права.
2. Рецепція римського права.
3. Особливості римського права.
4. Системи римського приватного права.
5. Історична роль римського приватного права та його значення для сучасної цивілістики.
6. Поняття римського приватного права.
7. Діяльність юристів як джерело правоутворення.
8. Практика преторів як джерело правоутворення.
9. Поняття джерел права.
10. Поняття і види рецепції римського приватного права.
11. Вплив римського права на право України.

12. Значення юриспруденції для рецепції приватного права у Римі.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Історія виникнення Римської держави.
2. Періодизація розвитку держави і права Риму.
3. Державний і суспільний лад Стародавнього Риму.
4. Поняття та система Римського приватного права.
5. Закони 12 таблиць, загальна характеристика. Кодифікація Юстіана.
6. Назвіть фактори, що сприяли успішному розвитку юридичної науки в Стародавньому Римі.
7. Який принцип покладений в основу розділу права на приватне і публічне?
8. Проаналізуйте походження і характерні риси *jus civile*. Співвіднесіть його з поняттям “цивільне право”. Чи можливо вживання терміну “громадянське право” – суспільне право.
9. В чому полягає принципове розходження між цивільним правом і правом народів? Коли і з яких причин ці системи права зливаються воедино?
10. Вкажіть основні етапи і періоди становлення і розвитку римського приватного права.
11. Що варто розуміти під джерелом права? В яких значеннях вони виступають?
12. Назвіть джерела цивільного права.
13. Проаналізуйте історію створення і зміст Законів XII таблиць і складіть обґрунтований висновок щодо їх походження і сутності, як форми правоутворення. Чи можна їх вважати кодифікацією цивільного права?
14. Як узгодити (і чи можливо) відоме “дозволено все те, що не заборонено” із сентенцією Павла (префект преторія III, IV т.. до н.е.) “не все те, що дозволено, гідно поваги”.
15. Чому, по-вашому, становлення сучасного юриста немислимо без знання основ римського приватного права

Семінарське заняття №3

Тема: Захист порушеного права.

Мета: дати поняття про найдавніші форми цивільного процесу і форми звернення в суд; показати роль державних органів у Стародавньому Римі в боротьбі з правопорушеннями.

Основна проблема: вивчити захист порушених прав у Стародавньому Римі.

Література:

27, 47, 48, 49, 52, 60.

Зміст основної частини заняття:

1. Найдавніша форма захисту порушеного права. Виникнення суду.
2. Поняття, основні риси цивільного процесу.
3. Форми цивільного процесу:
 - легісакційний;
 - формулярний;
 - екстраординарний.
4. Поняття і види позовів.
5. Особливі засоби преторського захисту: інтердикти, стимуляція, введення у володіння, реституція.
Позовна давність.

Теми рефератів:

1. Загальна характеристика судових процесів Риму та їх види.
2. Загальна характеристика легісакційного процесу.
3. Система позовів в римському праві.
4. Особливі засоби преторського захисту.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Дайте визначення поняттю позов
2. Дайте визначення поняттю позовна діяльність
3. Виникнення суду
4. Скільки стадій мав цивільно-судовий процес
5. Яким способом римляни здійснювали захист своїх порушених прав у давнину?
6. З яких двох стадій складався цивільний процес у період Республіки? Яка була роль претора
7. Дайте характеристику легісакційного процесу. Назвіть переваги і недоліки цього процесу.
8. Чим пояснюється історична заміна легісакційного процесу формулярним?
9. Що таке екстраординарний процес?
10. Що таке позов? Дайте характеристику речовому позову.
11. Дайте характеристику особовому позову.
12. Які були види позовів?
13. Що таке “особливі засоби преторського захисту”?
14. Що таке інтердикт, стимуляція, введення у володіння, реституція?
15. Що таке позовна давність?
16. Які наслідки пропуску терміну позовної давності?

Семінарське заняття №4

Тема: Особи.

Мета: дати студентам уявлення про правову нерівність населення Римської держави, про те, що римське приватне право було правом високоорганізованого рабовласницького суспільства.

Основна проблема: правова нерівність населення Римської держави спричиняла обмеження в здійсненні і захисті прав різних категорій жителів Римської держави.

Література:

3, 5, 7, 46, 49, 75.

Зміст основної частини заняття:

1. Поняття суб'єкта права. Правосуб'єктність.
2. Поняття і види дієздатності.
3. Обмеження цивільної правоздатності. Зменшення честі.
4. Правове положення римських громадян.
5. Правове положення латинів і перегринів.
6. Правове положення вільновідпущеників і колонів.
7. Правове положення рабів.
8. Юридичні особи в римському приватному праві.

Теми рефератів:

1. Зміст правоздатності.
2. Обмеження дієздатності.
3. Поняття та види юридичних осіб.
4. Поняття особи. Суб'єкт права.
5. Поняття правоздатності.
6. Поняття дієздатності.
7. Правове становище римських громадян.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Яка відмінність правового статусу римських громадян від статусу латинів, перегринів.
2. Що таке рабський пекулій
3. Раби як об'єкт права
4. Кого називали рабами землі
5. Яким статусом потрібно було володіти, щоб бути суб'єктом права?
6. Хто такий "*paterfamilias*"?
7. Що входило в зміст правоздатності римського громадянина?
8. Які три статуси в Римі дозволяли мати повну правоздатність?
9. Як розуміти дієздатність у Римі, що її обмежувало?

10. Якими були право- і дієздатність жінки в Римі в порівнянні з чоловіками?
11. Як набувалося і втрачалося громадянство Рима?
12. Хто такі латини?
13. Хто такі перегрини?
14. Яким був юридичний статус рабів?
15. Які джерела рабства і шляхи його припинення?
16. Що таке рабський пекулій?
17. Хто такі вільновідпущеники?
18. Хто такі колони?
19. Що таке “юридична особа”? Два типи юридичних осіб.

Семінарське заняття №5 **Тема: Сімейні правовідносини.**

Мета: дати студентам поняття про розвиток сімейних правовідносин у Стародавньому Римі, показати зв'язок між пригнобленим положенням рабів і таким же положенням членів родини в давньоримському суспільстві.

Основна проблема: у родині дружина не мала юридичної самостійності і була обмежена в правах. Батько панував над дітьми, і влада його була безмежна.

Література:

19, 20, 47, 52, 55.

Зміст основної частини заняття:

1. Римська родина. Агнатське і когнатське споріднення.
2. Шлюб і його види.
3. Укладання і припинення шлюбу.
4. Батьківська влада. Правові відносини батьків і дітей.
5. Узаконення й усиновлення.

Теми рефератів:

1. Види шлюбу та відмінності між ними.
2. Умови укладання шлюбу.
3. Особисті і майнові відносини подружжя в шлюбі.
4. Поняття агнатського і когнатського споріднення.
5. Батьківська влада.
6. Опіка і піклування.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Яка основна відмінність агнатського споріднення від когнатського.
2. Які відмінності законного римського шлюбу від конкубінату

3. Підстави для розлучення
4. Що таке право життя та смерті.
5. Що таке *familia*? Хто такий *paterfamilias*, його правовий статус?
6. На чому засноване агнатське споріднення?
7. На чому засноване когнатське споріднення?
8. Що таке законний римський шлюб? У чому його відмінність від конкубіату?
9. Які умови вступу в шлюб?
10. В чому принципова різниця між двома основними видами законного римського шлюбу?
11. Як укладався шлюб *cum manu*?
12. Як укладався шлюб *sine manu*?
13. Якими способами відбувалося розлучення у різних формах законного римського шлюбу?
14. Яке правове положення жінки при шлюбі *cum manu*? *Sine manu*?
15. Що таке придане? Який був правовий порядок розпорядження цим майном?
16. Що таке батьківська влада в римському цивільному праві? Якими способами вона встановлювалася?
17. Як відбувалося усиновлення осіб свого права й осіб чужого права?
18. Що таке узаконення?
19. Який порядок встановлення і припинення опіки?
20. Що таке піклування?

Семінарське заняття №6

Тема: Речове право.

Мета: показати, що цивільно-правові відносини виникають, в основному, з приводу речей, майна, тому питання розділу майна, перерозподілу, а також захисту майнових прав були головною метою громадського суспільства; звернути увагу на те, що речове право захищало майнові права рабовласників.

Основна проблема: речовий позов застосовувався для захисту прав на речі, майно. Оточуючі зобов'язані поважати права, дотримуватися і не порушувати їх.

Література:

16, 18, 46, 48, 49, 60

Зміст основної частини заняття:

1. Поняття та система речового права.
2. Поняття і класифікація речей у римському приватному праві.
3. Володіння і його види.
4. Поняття і види права власності.
5. Набуття і припинення права власності.

6. Поняття і види прав на чужі речі:
 - суперфіцій;
 - емфітевіз;
 - застава.

Теми рефератів:

1. Види речових прав.
2. Відмінність посесорного захисту від петиторного.
3. Поняття речей та їх види.
4. Володіння і тримання.
5. Захист володіння.
6. Зміст права власності.
7. Способи виникнення права власності.
8. Поняття та види сервітутів.
9. Поняття права на чужі речі.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Дайте визначення категорії «Річ»
2. Яка різниця між складними речами та складеними речами
3. Відмінність юридичного поділу речей від фактичного
4. Що таке речове право?
5. Які Ви знаєте види речових прав?
6. Що Ви знаєте про класифікацію речей у Стародавньому Римі?
7. Назвіть характерні риси майнових відносин (права власності).
8. Дайте визначення права власності й охарактеризуйте його зміст.
9. Які Ви знаєте позови для захисту права власності?
10. Охарактеризуйте віндикаційний позов.
11. Які способи придбання власності були відомі римському праву?
Назвіть підстави припинення права власності.
12. Що таке володіння?
13. Чим відрізняється володіння від права власності, від тримання?
14. Як виникло і припинялося володіння?
15. Якими інтердиктами захищалося володіння?
16. Що таке сервітути?
17. Які Ви знаєте сервітути?
18. Що таке суперфіцій?
19. Що таке емфітевіз?
20. Чи відноситься застава до прав на чужі речі?

Семінарське заняття №7
Тема: Зобов'язальне право.

Мета: дати поняття студентам про регулювання майнових відносин у сфері виробництва і громадського обігу в Стародавньому Римі; показати велике значення, що приділяли давньоримські юристи правовому регулюванню взаємин учасників товарообміну, тому вони встановлювали їх учасникам певні права й обов'язки.

Основна проблема: предметом зобов'язального права є певне поведіння зобов'язаної особи, її позитивні чи негативні дії.

Література:

16, 18, 46, 48, 49, 60

Зміст основної частини заняття:

1. Загальна характеристика зобов'язального права.
2. Поняття та класифікація зобов'язань.
3. Підстави виникнення зобов'язань, сторони в зобов'язанні.
4. Поняття і види договорів, умови дійсності договорів.
5. Вербальні і літеральні контракти: поняття і загальна характеристика.
6. Реальні, консенсуальні контракти.

Теми рефератів:

1. Види зобов'язань.
2. Правові форми забезпечення зобов'язань.
3. Підстави виникнення зобов'язань.
4. Поняття зобов'язання.
5. Просрочка виконання зобов'язання.
6. Правові наслідки невиконання зобов'язання або неналежного його виконання.
7. Умови дійсності договорів.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

1. Дайте визначення категорії «Річ»
2. Яка різниця між складними речами та складеними речами
3. Відмінність юридичного поділу речей від фактичного
4. Що таке зобов'язання? Види зобов'язань.
5. Які Ви знаєте підстави виникнення зобов'язань?
6. Які зобов'язання бувають частковими, а які солідарними?
7. Що є об'єктом зобов'язань?

- 8.Що значить виконати зобов'язання?
- 9.Які Ви знаєте засоби забезпечення зобов'язань?
- 10.Які способи припинення зобов'язань?
- 11.Що таке “контракт”?
- 12.Які існували види контрактів?
- 13.Які Ви знаєте види квазіконтрактів?

Семінарське заняття №8 **Тема: Спадкове право.**

Мета: _показати, що спадкування – це продовження здійснення права власності за допомогою узаконеного переходу майна померлої особи до спадкоємців.

Основна проблема: _спадкування виникло тому, що була необхідність узаконити перехід майна померлого власника до інших осіб з метою захисту прав і інтересів громадян.

Література:
3, 7, 22, 33, 49, 46

Зміст основної частини заняття:

1. Основні поняття інституту спадкування.
2. Спадкування за законом. Черги спадкоємців.
3. Спадкування за заповітом.
4. Легати і фідейкоміси.
- 5.Набуття спадщини.

Теми рефератів:

1. Поняття спадкування.
2. Спадкування за законом.
3. Спадкування за заповітом.
4. Поняття фідейкомісу.

Питання та завдання для закріплення навчального матеріалу:

- 1.Дайте визначення поняттю спадкування
- 2.Які види спадкоємства існували в Римі
- 3.Які умови є умовами дійсності заповіту
- 4.Що таке заповідальне покладання
5. Назвіть основні поняття спадкового права.
6. Які передумови виникнення спадкування в Римі?
7. Які Ви знаєте види спадкування?
8. У яких випадках настає спадкування за законом?

9. Хто може бути спадкоємцем за законом?
10. Що таке заповіт і які умови його дійсності?
11. Хто може бути спадкоємцем за заповітом?
12. У якому випадку застосовувалося обов'язкове спадкування?
13. З якого моменту спадщина вважалася прийнятою?
14. Що Ви знаєте про “спадкову трансмісію”?
15. Які межі відповідальності спадкоємця по боргах?
16. Що таке легат?
17. Що таке фідейкоміс?

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ ЗДОБУВАЧАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Самостійна робота є однією із складових навчального процесу, на яку припадає значний обсяг навчального часу. При цьому здобувач вищої освіти є активним учасником навчального процесу, набуває навичок самоорганізації, самостійного пошуку інформації, прийняття рішень і т.д. Правильна організація самостійної роботи дозволяє максимально індивідуалізувати навчання, підвищити ефективність навчального процесу в цілому.

Одним із видів самостійної роботи є опрацювання лекційного матеріалу, визначення головного у змісті лекції, засвоєння її основних моментів. При цьому не слід дослівно записувати за лектором, а своїми словами акуратно і чітко фіксувати найсуттєвіше: тему, її основні питання та положення. На сторінках конспекту краще залишати широкі поля для додаткових поміток під час самостійної роботи над літературою.

Щоб зрозуміти і добре засвоїти лекційний матеріал, до кожної наступної теми слід ретельно готуватись: систематично опрацювати матеріал попередньої лекції та рекомендовану літературу, повторювати пройдений матеріал, на який лектор посилається при викладанні нового. Якщо з певних причин лекція пропущена, її не обхідно законспектувати і опрацювати самостійно, незрозумілі питання з'ясувати на консультації.

На практичних заняттях здобувачи вищої освіти глибше опановують складні питання, беруть участь в їх колективному творчому обговоренні, оволодівають науковими методами аналізу певних явищ і проблем. Систематична підготовка до занять привчає до самостійної роботи з першоджерелами – періодичними виданнями, науковою, навчальною, навчально-методичною літературою і т.д

БЛОК 1. «ВСТУП У РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО»

Тема 1-2. Загальна характеристика римського приватного права

Питання для самостійної роботи

1. Предмет курсу «Римське приватне право».
2. Рецепція римського права та її причини.
3. Рецепція римського приватного права в Україні.
4. Звичай та звичаєве право.
6. Преторське право.
7. Юриспруденція і юристи.
8. Постанови сенату.
9. Імператорські конституції.

Питання для самоконтролю

1. Теоретико-пізнавальне значення римського права для сучасної юриспруденції.
2. Цивільне законодавство періоду Римської республіки.
3. Цивільне законодавство періоду принципату.
4. Цивільне законодавство пізньої імперії.
5. Рецепція римського права в Західній Європі.
6. Закони XII Таблиць - основне джерело стародавнього римського права.
7. Кодифікація імператора Юстиніана: мета, зміст, значення для формування права європейських держав

Тема 3. Захист порушеного права

Питання для самостійної роботи

1. Форми захисту прав.
2. Види римського цивільного процесу.
3. Поняття і види позовів.
4. Позовна давність.
5. Спеціальні засоби преторського захисту.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає відмінність між кримінальним і цивільним процесом?
3. Якими були історичні обставини становлення легісакційного

процесу (*legis actiones*)? Охарактеризуйте юридичні особливості цього виду цивільного процесу та зміст його стадій.

4. Чим було зумовлено формування процесу по формулі (*per formulas*)?

Охарактеризуйте характерні риси цього виду цивільного процесу та зміст його стадій. Чи змінилася в ньому роль претора порівняно з легісакційним процесом?

5. Охарактеризуйте найбільш поширені складові процесуальної формули, що складалася претором.

6. Які види процесуальних представників за добровільним представництвом визнавалися римським правом?

7. З якими суспільно-політичними процесами в Стародавньому Римі історики пов'язують виникнення екстраординарного процесу? В чому полягають його відмінності від інших видів цивільного процесу?

8. Охарактеризуйте систему цивільних позовів за римським правом.

9. Що розуміють під позовною давністю? Які її строки встановлювалися римським правом?

10. Чим відрізняється позовний захист прав від інтердиктного захисту? Назвіть види преторських інтердиктів (*interdicta*).

Тема 4. Особи (*personae*)

Питання для самостійної роботи

1. Поняття особи та її право дієздатність.

2. Умови повної правоздатності особи: статус свободи, статус громадянства, сімейний статус та їх вплив на обсяг правоздатності особи.

3. Фактори, які впливали на обсяг цивільної дієздатності фізичних осіб.

4. Громадянська честь. Повне позбавлення честі. Форми припинення честі. Поділ населення у Римі. 5. Правове становище римських громадян (квіритів), чужинців (латинів, переґринів), вільновідпущеників, рабів.

6. Види юридичних осіб: казна, муніципії, релігійні об'єднання, союзи осіб однієї професії.

Питання для самоконтролю

1. Особливості правового становища вільновідпущеників і рабів.

2. Колонат у Стародавньому Римі.

3. Юридичні особи (*universitates*) в римському праві.

4. Порівняльна характеристика правового статусу римських громадян і латинів.

5. Особливості правового статусу переґринів.

Тема 5. Сімейні правовідносини

Питання для самостійної роботи

1. Лінії та ступені споріднення. Свояцтво.
2. Правове становище приданого і подарунку.
4. Особливості шлюбного дарування.
5. Виникнення конкубінату.
6. Встановлення та припинення батьківської влади.

Питання для самоконтролю

1. Особливості інститутів заручин і посагу в класичному шлюбі.
2. Шлюбне законодавство Августа.
3. Правове положення римської жінки.
4. Батьківська влада у Стародавньому Римі.

Тема 6. Речове право

Питання для самостійної роботи

1. Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі.
2. Спільна власність.
3. Набуття і втрата права приватної власності.
4. Обмеження права власності.
5. Правовий режим прогібіторного позову.
6. Правовий режим публіціанового позову.

Питання для самоконтролю

1. Право власності періоду Республіки.
2. Право власності за правом Юстиніана.
3. Правовий режим спільної власності (condominium).
4. Правовий режим володіння в римському праві.
5. Захист прав власності у римському приватному праві

Тема 7. Зобов'язальне право

Питання для самостійної роботи

1. Поняття і види зобов'язань.
2. Сторони у зобов'язанні.
3. Підстави виникнення зобов'язання.
4. Зміст зобов'язання.
5. Виконання зобов'язання.
6. Припинення зобов'язання.

Питання для самоконтролю

1. Поняття та загальна характеристика зобов'язання.
2. Види зобов'язань.
3. Сторони у зобов'язанні.
4. Підстави виникнення зобов'язання.
5. Зміст зобов'язання.
6. Виконання зобов'язання.
7. Припинення зобов'язання.
8. Забезпечення виконання зобов'язання.
9. Наслідки невиконання зобов'язання

Тема 8. Спадкове права

Питання для самостійної роботи

1. Цивільне спадкування.
2. Спадкування за преторським правом.
3. Спадкування за імператорськими законами.
4. Спадкування за правом Юстиніана.
5. Заповідальна правоздатність.
6. Обов'язкове спадкування.
7. Легат, фідеїкоміси та інші споріднені правові інститути.

Питання для самоконтролю

1. Заповіти в римському праві.
2. Спадкування за законами XII Таблиць.
3. Спадкування за правом Юстиніана.
4. Інститут заповідальних відказів у римському спадковому праві.

БЛОК 2. «ОСНОВНІ ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ ТА РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА»

Тема 9. Право власності

Питання для самостійної роботи

1. Поняття права власності.
2. Види права власності.
3. Способи набуття права власності.
4. Обмеження права власності.

5. Припинення права власності.
6. Захист права власності.

Питання для самоконтролю

1. Поняття права власності.
2. Види права власності.
3. Спільна власність.
4. Способи набуття права власності.
5. Обмеження права власності.
6. Припинення права власності.
7. Захист права власності.
8. Формування поняття про право власності у Стародавньому Римі.
9. Спільна власність.

Тема 10. Права на чужі речі

Питання для самостійної роботи

1. Володіння і права власності: спільне та відмінне.
2. Незаконне володіння: добросовісне і недобросовісне (практичне значення поділу).
3. Володіння і detentio. Суть та практичне значення розмежування.
4. Особливості виникнення прав на чужі речі у Стародавньому Римі.

Питання для самоконтролю

1. Особливості публіціанового позову у римському праві.
2. Посесорний захист володіння у римському праві.
3. Петиторний захист володіння у римському праві.
4. Персональні сервітути у Стародавньому Римі.
5. Поняття емфітевзису, його відмінність від оренди.

Тема 11. Загальне вчення про зобов'язання

Питання для самостійної роботи

1. Делікт і контракт.
2. Взаємозв'язок між зобов'язаннями та позовами.
3. Система римських зобов'язань.
4. Кауза у римському зобов'язанні.

5. Помилки угоди (error) у римському праві.
6. Кореальні зобов'язання.
7. Цесія у римському зобов'язальному праві.
8. Місце і час виконання зобов'язань.
9. Прострочка виконання зобов'язань.
10. Вина та відшкодування збитків у римському праві.

Питання для самоконтролю

1. Речове і зобов'язальне право: порівняльний аналіз.
2. Зобов'язальне право в Стародавньому Римі.
3. Застава як форма речового забезпечення виконання зобов'язання.
4. Забезпечення зобов'язань у римському праві.

Тема 12-13. Договірні та позадоговірні зобов'язання

Питання для самостійної роботи

1. Договори суворого права та основані на добросовісності.
2. Поняття законності договору.
3. Охарактеризувати вербальні контракти: стипуляція, клятвена обіцянка вільновідпущеника і встановлення приданого (обіцянка жати посаг).
4. Порівняльний аналіз договорів позики і позички.
5. Розуміння римлянами реальної та справедливої ціни.
6. Поняття евікції речі.
7. Договір товариства. Види товариств.
8. Договір міни у римському приватному праві.

Питання для самоконтролю

1. Контракти і пакти у Стародавньому Римі. Загальні питання.
2. Воля та волевиявлення в договорах (контрактах) у римському праві.
3. Вади волі та їх значення у римському праві.
4. Кондикційні позови в римському приватному праві.
5. Ноксальна відповідальність у РПП.
6. Виникнення деліктних зобов'язань у римському праві.

Тема 14-15. Рецепція римського права в Україні (X – XX ст.)

Питання для самостійної роботи

1. Феномен рецепції римського права і суміжні правові явища.
2. Особливості впливу римського приватного права на розвиток цивільного законодавства в Україні.

3. Рецепція римського права як чинник українського нотаріату.
4. Про вплив рецепції римського права на формування та розвиток трудового права.
5. Довірчі відносини в римському праві, їх розвиток у сучасному законодавстві України.

Питання для самоконтролю

1. Окремі аспекти впливу римського права на розвиток системи українського права.
2. Розлучення за римським і українським правом
3. Поняття шлюбу в римському праві та в українському сучасному праві
4. Поняття зобов'язання в римському праві та його рецепція в країнах Європи
5. Безтілесні речі у римському та сучасному приватному праві

Питання з дисципліни «Римське приватне право»

Модуль 1

1. Поняття, предмет, основні історичні етапи римського приватного права.
2. Система римського приватного права.
3. Джерела римського приватного права.
4. Значення римської юриспруденції.
5. Рецепція римського приватного права.
6. Цивільний процес по римському праву.
7. Форми цивільного процесу.
8. Поняття і види позовів.
9. Особливі засоби преторського захисту.
10. Позовна давність.
11. Поняття особи. Суб'єкт права.
12. Правоздатність і дієздатність осіб.
13. Особливості правового положення деяких категорій жителів Рима.
14. Юридичні особи в римському приватному праві.
15. Римська родина. Агнати і когнати.
16. Поняття і види шлюбу.
17. Припинення шлюбу.
18. Правовідносини подружжя.
19. Правовідносини батьків і дітей. Батьківська влада.
20. Узаконення й усиновлення.
21. Опіка і піклування.
22. Поняття речового права.
23. Поняття і класифікація речей.
24. Система речових прав.
25. Володіння і його види.
26. Поняття і зміст права власності.
27. Способи придбання власності.
28. Захист і припинення права власності.
29. Права на чужі речі.
30. Поняття і види зобов'язань.
31. Підстави виникнення зобов'язань.
32. Поняття і класифікація контрактів.
33. Умови виконання зобов'язань. Прострочення виконання та його наслідки.
34. Система забезпечення виконання зобов'язань.
35. Позадоговірні зобов'язання.
36. Поняття і види спадкування.
37. Спадкування за законом.
38. Спадкування за заповітом.
39. Прийняття спадщини.
40. Приватна власність у приватному праві у Давньому Римі.
41. Визначення права власності.
42. Види правовласності.

- 43.Захист права власності.
- 44.Предмет та об'єкт прав на чужі речі.
- 45.Поняття зобов'язання.

Питання з дисципліни «Римське приватне право» Модуль 2

- 1.Характер захисту.
- 2.Підстави виникнення зобов'язань
- 3.Угоди та контракти
- 4.Вербальні контракти: поняття, перелік договорів.
- 5.Письмові контракти
- 6.Деліктні зобов'язання та її правовий режим.
- 7.Вплив римського права на розвиток права в Україні.
- 8.Візантійський вплив у правових документах Росії 15-17 ст.
- 9.Західноєвропейський вплив на Україну у 16-17 ст.
- 10.Рецепція римського права на сучасному етапі і прояві та значення.
- 11.Поняття та предмет римського приватного права.
- 12.Система римського права.
- 13.Поняття і види джерел римського приватного права.
- 14.Значення римської юриспруденції.
- 15.Найдавніша форма захисту порушеного права. Виникнення суду.
- 16.Поняття, основні риси цивільного процесу.
- 17.Поняття і види позовів.
- 18.Особливі засоби преторського захисту: інтердикти, стимуляція, введення у володіння, реституція.
- 19.Позовна давність.
- 20.Поняття суб'єкта права. Правосуб'єктність.
- 21.Поняття і види дієздатності.
- 22.Обмеження цивільної правоздатності. Зменшення честі.
- 23.Правове положення римських громадян.
- 24.Правове положення латинів і перегринів.
- 25.Правове положення вільновідпущеників і колонів.
- 26.Правове положення рабів.
- 27.Юридичні особи в римському приватному праві.
- 28.Римська родина. Агнатське і когнатське споріднення.
- 29.Шлюб і його види.
- 30.Укладання і припинення шлюбу.
- 31.Батьківська влада. Правові відносини батьків і дітей.
- 32.Узаконення й усиновлення.
- 33.Поняття та система речового права.
- 34.Поняття і класифікація речей у римському приватному праві.
- 35.Володіння і його види.
- 36.Поняття і види права власності.
- 37.Набуття і припинення права власності.

38. Загальна характеристика зобов'язального права.
39. Поняття та класифікація зобов'язань.
40. Підстави виникнення зобов'язань, сторони в зобов'язанні.
41. Поняття і види договорів, умови дійсності договорів.
42. Вербальні і літеральні контракти: поняття і загальна характеристика.
43. Реальні, консенсуальні контракти.
44. Набуття спадщини.

Питання для заліку з дисципліни «Римське приватне право»

1. Поняття, предмет, основні історичні етапи римського приватного права.
2. Система римського приватного права.
3. Джерела римського приватного права.
4. Значення римської юриспруденції.
5. Рецепція римського приватного права.
6. Цивільний процес по римському праву.
7. Форми цивільного процесу.
8. Поняття і види позовів.
9. Особливі засоби преторського захисту.
10. Позовна давність.
11. Поняття особи. Суб'єкт права.
12. Правоздатність і дієздатність осіб.
13. Особливості правового положення деяких категорій жителів Рима.
14. Юридичні особи в римському приватному праві.
15. Римська родина. Агнати і когнати.
16. Поняття і види шлюбу.
17. Припинення шлюбу.
18. Правовідносини подружжя.
19. Правовідносини батьків і дітей. Батьківська влада.
20. Узаконення й усиновлення.
21. Опіка і піклування.
22. Поняття речового права.
23. Поняття і класифікація речей.
24. Система речових прав.
25. Володіння і його види.
26. Поняття і зміст права власності.
27. Способи придбання власності.
28. Захист і припинення права власності.
29. Права на чужі речі.
30. Поняття і види зобов'язань.
31. Підстави виникнення зобов'язань.
32. Поняття і класифікація контрактів.
33. Умови виконання зобов'язань. Прострочення виконання та його наслідки.

34. Система забезпечення виконання зобов'язань.
35. Позадоговірні зобов'язання.
36. Поняття і види спадкування.
37. Спадкування за законом.
38. Спадкування за заповітом.
39. Прийняття спадщини.
40. Приватна власність у приватному праві у Давньому Римі.
41. Визначення права власності.
42. Види правовласності.
43. Захист права власності.
44. Предмет та об'єкт прав на чужі речі.
45. Поняття зобов'язання.
46. Характер захисту.
47. Підстави виникнення зобов'язань
48. Угоди та контракти
49. Вербальні контракти: поняття, перелік договорів.
50. Письмові контракти
51. Деліктні зобов'язання та її правовий режим.
52. Вплив римського права на розвиток права в Україні.
53. Візантійський вплив у правових документах Росії 15-17 ст.
54. Західноєвропейський вплив на Україну у 16-17 ст.
55. Рецепція римського права на сучасному етапі і прояві та значення.
56. Поняття та предмет римського приватного права.
57. Система римського права.
58. Поняття і види джерел римського приватного права.
59. Значення римської юриспруденції.
60. Найдавніша форма захисту порушеного права. Виникнення суду.
61. Поняття, основні риси цивільного процесу.
62. Поняття і види позовів.
63. Особливі засоби преторського захисту: інтердикти, стимуляція, введення у володіння, реституція.
64. Позовна давність.
65. Поняття суб'єкта права. Правосуб'єктність.
66. Поняття і види дієздатності.
67. Обмеження цивільної правоздатності. Зменшення честі.
68. Правове положення римських громадян.
69. Правове положення латинів і перегринів.
70. Правове положення вільновідпущеників і колонів.
71. Правове положення рабів.
72. Юридичні особи в римському приватному праві.
73. Римська родина. Агнатське і когнатське споріднення.
74. Шлюб і його види.
75. Укладання і припинення шлюбу.
76. Батьківська влада. Правові відносини батьків і дітей.
77. Узаконення й усиновлення.

- 78.Поняття та система речового права.
- 79.Поняття і класифікація речей у римському приватному праві.
- 80.Володіння і його види.
- 81.Поняття і види права власності.
- 82.Набуття і припинення права власності.
- 83.Загальна характеристика зобов'язального права.
- 84.Поняття та класифікація зобов'язань.
85. Підстави виникнення зобов'язань, сторони в зобов'язанні.
- 86.Поняття і види договорів, умови дійсності договорів.
- 87.Вербальні і літеральні контракти: поняття і загальна характеристика.
- 89.Реальні, консенсуальні контракти.
- 90.Набуття спадщини.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Античная литература. Рим: Антология / Сост. Н.А. Федоров, В.И.Мирошникова. – 2-е изд. – 1988. – 720 с.
2. Античная литература. Хрестоматия. – К., 1968. – 611 с.
3. Бартошек М. Римское право: Понятие, термины, определения. Перевод с чешск. – К., 1989.
4. Бондар Н.А. Основи римського права: навчально-методичний посібник (програма, плани семінарських занять, завдання і рекомендації для самостійної роботи, тести) для студентів 1 та 2 курсу денної та заочної форм навчання спеціальності «Право» / Н.А. Бондар. – Суми, 2015.
5. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права. – М.: Зерцало, 2003.
6. Зайков А. В. Римское частное право в систематическом изложении. Учебник. М.: Русский фонд содействия образованию и науке, 2012. 480 с.
7. Задорожний Ю. Основи римського приватного права. – К. : Істина, 2012.– 342 с.
8. Зом Р. Институции. Учебник истории и системы римского гражданского права. – СПб 1900 – 1910. – Вип. 1 – 2.
9. Косарев А.И. Этапы рецензии римского права //Советов. гос. и право. – 1983. – №7.
10. Кофанов Л.Л. Атрибуты власти магистратов в архаическом Риме. // Древнее право. – №1(3). – 1998. – К: 1998. – 157 с.
11. Макарчук В. С. Римське приватне право / В. С. Макарчук. – Харків : «Атіка», 2015. – 256 с.
12. Махлаюк А.В.К характеристике военного мятежа в Древнем Риме.// Право в средневековом мире. – Спб., 2001. – С. 290 – 309.
13. Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права. – М.: Зерцало, 2000. – 400 с.
14. Орач Є.М. Римське приватне право / Є.М. Орач, Б.Й. Тищик. – К.: Ін Юре, 2015. – 392 с.
15. Основи римського приватного права. Стислий курс. / За заг. ред. В. А. Кройтор.– Харків : НікаНова, 2014.– 197 с.
16. Підопригора О. А. Римське право / О. А. Підопригора, Є. О. Харитонов. – Київ : Юрінком Інтер, 2014. – 525 с.
17. Памятники римского права: Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. – М.: Зерцало, 1997. – 608 с.
18. Підопригора А.А. Основи римського цивільного права. – К., 1990.
19. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право. 3-тє вид. – К.: Юрінком Інтер, 2003(13). – 512с (528 с.).
20. Римское частное право : Проблемы истории и теории. – М.: Юристь, 1995. – 175 с.
21. Римське право / Институції /.– Х.: Одісей, 2003. – 288 с.

22. Самойленко Г. В. Основи римського цивільного права : навч. посіб. у схемах та табл. / Г. В. Самойленко, А. М. Серета ; Держ. ВНЗ "Запорізь. нац. ун-т" М-ва освіти і науки України. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – 221 с.
23. Трухина Н.Н. Политика и политики “Золотого века” римской республики (II в. до н.э.). – М.: Изд-во Моск.ун-та, 1986. – 183 с.
24. Франчози Д. Институционный курс римского права / Пер.с итал.; Отв.ред. Л.Л. Кофанов. – М.: Статут,2004. – 428 с.
25. Харитонов Е.О.Рецепция римського приватного права : Теоретичш та юторико-правов1 аспекта. – Одеса, 1997. – 281 с.
26. Харитонов Є. О. Основи римського приватного права: (Посібник для підготовки до іспитів для зайнятих, розумніх та допитливих). – Х. : Одісей, 2013. – 352 с.
27. Харитонов Є. О. Основи римського приватного права : посіб. для аудитор. і самот. вивч. курсу / Є. О. Харитонов. – Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2016. – 395 с.
28. Хвостов В.М. Учебник истории римского права. – СПб, 1883. – 464 с.
29. Хрестоматия по истории Древнего Рима / Под ред. В.И. Кузицины. – Киев., 1987.
30. Хутиз М.Х. Римское частное право. – М., 1994. – 171с.
31. Черниловский З.М. Лекции по римскому частному праву. – М., 1991.

Допоміжна література

32. Аксенова О. В. Римско-правовая категория *iustitia*: историко-лингвистическое осмысление / Аксенова Ольга Васильевна // История государства и права. – 2010. – № 21. – С. 9 – 13.
33. Балко О. Становлення інституту шлюбу в римському праві та у країнах романо-германського типу правової системи / Олеся Балко // Віче. – 2010. – № 12 (черв.). – С. 5 – 8.
34. Бойко І. Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні [Електронний ресурс] / І. Й. Бойко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. – 2013. – Вип. 2. – С. 87 – 96.
35. Бондар Н. Історико-правові засади рецепції римського приватного права в правовій системі Польщі // Актуальні питання публічного та приватного права. – 2014. – №1. – С. 6 – 13
36. Бондар Н.А. До поняття рецепції римського права / Н.А. Бондар // Матеріали науково – практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів СНАУ. (14 – 18 квітня 2014 р.) – Суми, 2014
37. Бостан С. К. Обман як кримінально каране діяння в Римському праві / С. К. Бостан // Держава та регіони. Серія : Право. – 2011. – № 2. – С. 5 – 8.
38. Бычков А. И. Смешанный договор в римском частном праве / Бычков Александр Игоревич // История государства и права. – 2011. – № 23. – С. 8 – 11.

39. Винниченко, Ю.В. *Iura vicinitatis* в римском частном праве / Юлия Варздатовна Винниченко // История государства и права. 2012. № 12. – С. 27 – 29.
40. Вірченко В. В. Еволюція спадкового права в Римській імперії [Електронний ресурс] / В. В. Вірченко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Сер. : Право та державне управління. – 2013. – № 1. – С. 18 – 23.
41. Вовк В. М. Культурно-антропологічний підхід у викладанні курсу "римське приватне право" [Електронний ресурс] / В. М. Вовк // Філософські обрії. – 2013. – Вип. 29. – С. 120 – 124.
42. Вовк В. М. Манципація як елемент культу предків у римській правовій культурі [Електронний ресурс] / В. М. Вовк // Філософські та методологічні проблеми права. – 2014. – № 1. – С. 111 – 115.
43. Вовк В. М. Феномен "живого небіжчика" у римському праві [Електронний ресурс] / В. М. Вовк // Наше право. – 2013. – № 7. – С. 12 – 16.
44. Вовк В. Римське право через призму культурно-правової антропології : (до постановки проблеми) / Вікторія Вовк // Підприємництво, госп-во і право. – 2011. – № 1. – С. 60 – 63.
45. Волков А.В. Возникновение проблемы злоупотребления правом в древнеримской цивилистике / А.В. Волков // История государства и права. 2010. № 4. – С. 43 – 47.
46. Воробьев С.М. Предпосылки развития института компенсации морального вреда на ранних этапах становления романо-германской системы права / Сергей Михайлович Воробьев // Гражданское право : Научно-практический журнал. 2010. № 2. – С. 12 – 15.
47. Ворсуль В. Категорія "інтерес" у римському сімейному праві / В. Ворсуль // Право України. – 2012. – № 3 – 4. – С. 521 – 528.
48. Гребенщикова Т. Система контрактов по римському частному праву / Татьяна Гребенщикова // Государство и право в условиях глобализации: реалии и перспективы : Матер. 2-ой Междунар. науч.-практ. конф. (г. Симферополь, 16 – 17 апреля 2010 г.) : Сб. науч. тр. 2010. – С. 475 – 476.
49. Гринько С. Д. Викладання римського приватного права в юридичних навчальних закладах [Електронний ресурс] / С. Д. Гринько // Університетські наукові записки. – 2010. – № 1. – С. 289 – 294.
50. Гринько С. Д. Формування концепції деліктних зобов'язань у праві стародавнього Риму / С. Д. Гринько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». Випуск 34. Том 1. Ужгород, 2015. – С. 75 – 81.
51. Дебінський А. Римське право і правова культура Польщі / А. Дебінський // Право України. – 2012. – № 1 – 2. – С. 395 – 403.
52. Дождев Д. Методологические проблемы изучения римского права: индивид и гражданское общество / Д. Дождев // Вестн. древ. истории. – б. 2003. – № 2. – С. 91 – 111.

53. Дячук Л.В. Заборони шлюбу адміністраторів та громадян провінцій в римському праві та законодавстві Юстиніана / Л. В. Дячук // Часопис Київ. ун-ту права. – 2011. – № 3. – С. 20–23.
54. Ємельянова Л. В. Застава та її захист у римському праві / Л.В. Ємельянова // Приватне право в умовах глобалізації: на шляху до ренесансу українського права. Миколаїв : Ілліон. – 2016. – С. 25 – 31.
55. Ємельянова Л. В. *Stirulatia poene* (неустойка) – обіцянка сплатити штраф / Л. В. Ємельянова // Приватне право в умовах глобалізації: сучасні орієнти правового розвитку: збірник наукових праць / за ред. І. Г. Оборотова. – Миколаїв : Іліон, 2017. – С. 22 – 27.
56. Задорожній Ю. Започаткування римським правом принципів права у країнах романо-германської правової сім'ї / Ю. Задорожній // Право України. – 2010. – № 3. – С. 272 –276.
57. Задорожній Ю. Перспективи використання римського права у цивільному законодавстві України / Ю. Задорожній // Право України. – 2008. – № 10. – С. 149 – 153.
58. Кареев Н. Государство – город античного мира. – СПб, 1905.
59. Качур В.О. Природні умови обмеження правосуб'єктності фізичних осіб у Стародавньому Римі / Віра Олегівна Качур // Часопис Київ. ун-ту права. – 2010. – № 3. – С. 8 – 12.
60. Кияшко, В. Некоторые вопросы предъявления виндикационного и негаторного исков / Владислав Кияшко // Право и экономика. 2010. № 1. – С. 63 – 67.
61. Кодинець А. Концепція прав на безтілесні речі: історичний аспект та сучасне розуміння / А. Кодинець // Юридична Україна : Щомісячний правовий часопис. – 2015. – №1. – С. 34 – 41.
62. Колибабчук Н. К. Формирование института юридических лиц в Древнем Риме / Н. К. Колибабчук // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. – С. 66 – 69.
63. Кононенко В. П. Прецедент у Римському праві / В. П. Кононенко // Проблеми законності : академіч. зб. наук. праць / Нац. юридич. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2010. – Вип. 108. – С. 21 – 29.
64. Корнелий Непот. О знаменитых иностранных полководцах. Из книги о римских историках // Перевод с латинськ. и коммент. Н.Н.Трухиной. – М., 1982. – 208 с.
65. Кофанов Л.Л. *Jus gentium* и международные суды античности // Древнее право (научн. журнал). – 2009. – № 2 (24). – С. 58 – 84.
66. Мирза С. С. Висвітлення джерел римського права у творчості Д. І. Азаревича [Електронний ресурс] / С. С. Мирза // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 1. – С. 181 – 182.
67. Назаренко В. Поняття, сутність та тенденції розвитку юридичного процесу і юридичної процесуальної форми від стародавнього Риму до сучасності / В'ячеслав Назаренко // Підприємництво, госп-во і право. – 2010. – № 5. – С. 7–11.

68. Підопригора О. Римське право як підгрунття юридичної освіти / О. Підопригора // Право України. – 2000. – № 1. – С. 117 – 120.
69. Полдников Д. Ю. К проблеме формирования принципа *pacsa sunt servanda* в традиции западноевропейского *ius commune* / Д. Ю. Полдников // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. – С. 36 – 39.
70. Рехтина И. В. Правовая определенность (*res iudicata*) в истории права Древнего Рима / Рехтина Ирина Владимировна // История государства и права. – 2011. – № 22. – С. 43 – 46.
71. Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф. (Одеса, 24 травня 2013 р.) / НУ "ОЮА". Одеса : Фенікс, 2013. – 369 с.
72. Римське право і сучасність : матеріали Міжнар. наук. конф. / Нац. ун-т "Одес. юрид. акад.", Півден. регіон. центр Нац. акад. прав. наук України, ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т" ; [упоряд.: І. В. Давидова, Б. В. Фасій, К. І. Спасова ; за заг. ред. Є. О. Харитоновна]. – Одеса : Фенікс, 2015. – 300 с.
73. Рыжук Е.В. Защита деловой репутации в римском праве: связь с современностью / Екатерина Викторовна Рыжук // Проблемы вдосконалення цивільного законодавства України : Матер. круглого столу 12 травня 2012 р. 2012 . 184 с. – С. 137 – 139.
74. Соломахина Е. А. Строеие римской семьи / Е. А. Соломахина // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. – С. 72 –74.
75. Танимов О. В. Фикции в древнеримском праве / Олег Владимирович Танимов // История государства и права. 2013. № 12. – С. 21 – 26.
76. Халабуденко О. А. *Iura in re aliena*: от римского права к современному гражданскому праву / О. А. Халабуденко // Римське право і сучасність : матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 28 травня 2011 р.) . 2011 . 402 с. – С. 44 – 46.
77. Шаркова І. М. Добросовісне володіння в римському приватному праві: витоки рецепції в сучасне цивільне право України [Електронний ресурс] / І. М. Шаркова // Юридична наука . – 2013. – № 8. – С. 23 – 32.

Інформаційні ресурси Інтернет

1. <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ep.html> – Електронний фонд наукових публікацій
2. http://www.ebk.net.ua/Book/law/zaychuk_tdp/zmist.htm – Електронная библиотека Князева
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Национальная библиотека Украины имени В.И. Вернадского (полные тексты авторефератов диссертаций, электронные версии периодических изданий)
4. <http://determiner.ru> – Национальная юридическая энциклопедия
5. <http://pravoznavec.com.ua> – Электронная библиотека юридической литературы
6. <http://www.lawbook.by.ru> – Библиотека юриста

7. <http://ukrlibrary.com.ua/> – Онлайн-підручники
8. <http://studentam.kiev.ua/> – Електронна бібліотека підручник
9. <http://portal.rada.gov.ua/> – Правознавець: Електронна бібліотека юридичної літератури
10. <http://pidruchniki.ws> – українські підручники онлайн
11. <http://lib.onua.edu.ua/new/> – Наукова бібліотека Національного університету «Одеська юридична академія»

